

UNIVERZITA JANA AMOSE KOMENSKÉHO PRAHA

BAKALÁŘSKÉ/KOMBINOVANÉ STUDIUM

2014-2017

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Veronika Kotková

**Prevence rizikového chování žáků na 1. stupni ZŠ
z pohledu speciálního pedagoga**

Praha 2017

Vedoucí bakalářské práce: PaedDr. Viola Rašínová

JAN AMOS KOMENSKY UNIVERSITY PRAGUE

BACHELOR / COMBINED (PART TIME) STUDIES

2014-2017

BACHELOR THESIS

Veronika Kotková

**Prevention of risky behavior of pupils at primary school
from the perspective of special teacher**

Prague 2017

The Bachelor Thesis Work Supervisor: PaedDr. Viola Rašínová

PROHLÁŠENÍ AUTORA

Prohlašuji, že předložená bakalářská práce je mým původním autorským dílem, které jsem vypracovala samostatně. Veškerou literaturu a další zdroje, z nichž jsem při zpracování čerpala, v práci řádně cituji a jsou uvedeny v seznamu použitých zdrojů.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v univerzitní knihovně.

PODĚKOVÁNÍ

Tímto bych chtěla poděkovat všem svým kolegům, kteří byli ochotni se mnou spolupracovat. Také žákům ZŠ Horní Libchava a ZŠ Brniště, kteří ochotně vyplnili zadané dotazníky a samozřejmě jejich pedagogům. Hlavní dík patří PaedDr. Viole Rašínové, která mě vypracováním celé práce provedla.

ANOTACE

Tato práce se zaměřuje na rizikové chování žáků na prvním stupni ZŠ. Snaží se charakterizovat rizikové chování, které se vyskytuje nejčastěji. Objasňuje příčiny, které mohou vést k rizikovému chování u žáků prvního stupně. Popisuje preventivní opatření, které by škola měla svým žákům poskytnout. Upřesňuje, na koho se rodiče nebo i žáci s problémovým chováním mohou obrátit. V dotazníku se zaměřuje na porovnání dvou tříd pátého ročníku. Odhaluje rizikové chování dvou tříd vesnických škol.

Klíčová slova: alkohol, návykové látky, rizikové chování, šikana, tabák, záškoláctví

ANNOTATION

This thesis focuses on the risk behavior of pupils at primary school. It tries to characterize risky behavior that occurs most frequently. It clarifies the causes that can lead to risky behavior among pupils at primary school. It describes the preventive measures that the school should provide to their pupils. It specifies to whom the parents or pupils with behavioral problems can turn. The questionnaire focuses on the comparison of two classes of fifth grade. It reveals the risky behavior of the two classes of village schools.

Key words: addictive substances, alcohol, bullying, risk behavior, tobacco, truancy

OBSAH

ÚVOD.....	9
TEORETICKÁ ČÁST	11
1 CHARAKTERISTIKA ŽÁKŮ NA 1. STUPNI ZŠ	11
1.1 Vývoj základních schopností a dovedností u žáka na 1. stupni ZŠ	11
1.2 Kognitivní vývoj	12
1.3 Emoční vývoj a socializace	13
2 CHARAKTERISTIKA VÝCHOVNÝCH PROBLÉMŮ ŽÁKŮ NA 1. STUPNI ZŠ	15
2.1 Šikana	15
2.2 Záškoláctví	17
2.3 Závislostní chování, užívání návykových látek	18
2.4 Rizikové chování v dopravě	22
2.5 Poruchy příjmu potravy	22
2.6 Negativní působení sekt	24
2.7 Sexuální rizikové chování	24
3 PREVENTIVNÍ OPATŘENÍ NA 1. STUPNI ZŠ.....	26
3.1 Školní poradenské služby	27
3.2 Mimoškolní poradenské služby	28
4 FAKTORY ZPŮSOBUJÍCÍ RIZIKOVÉ CHOVÁNÍ ŽÁKŮ NA 1. STUPNI ZŠ .	30
4.1 Rodina	30
4.2 Sociální skupiny mimo rodinu	32
4.3 Nemoc	33
4.4 Rozvod	34
4.5 Úmrtí blízké osoby	35
4.6 Neúspěch ve škole	35
4.7 Skryté problémy	37
5 ANALÝZA RODINNÉHO PROSTŘEDÍ U ŽÁKŮ S VÝCHOVNÝMI PROBLÉMY	40
6 MOŽNOSTI VOLNOČASOVÝCH AKTIVIT U ŽÁKŮ NA 1. STUPNI.....	45
PRAKTICKÁ ČÁST	47
7 CHARAKTERISTIKA A ZAMĚŘENÍ VÝZKUMU.....	47

7.1	Cíl výzkumu	47
7.2	Výzkumné otázky a hypotézy	47
7.3	Výzkum	47
7.4	Výsledky výzkumu.....	48
7.5	Shrnutí.....	57
ZÁVĚR		59
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ		61
SEZNAM GRAFŮ		62
SEZNAM PŘÍLOH.....		63

ÚVOD

Dnešní doba se velmi rychle vyvíjí. Životní tempo se zrychluje a na člověka jsou kladeny stále větší nároky a požadavky. Aby člověk obstál a obhájil své postavení ve společnosti, musí se této době přizpůsobit. Tato role je velmi těžká pro dospělého jedince a co teprve pro dítě. Ať chceme nebo ne, životy dnešních dětí se také liší od dětství našich babiček. Na naše potomky máme také stále větší nároky, ale čas, který jim můžeme věnovat, toho neustále ubývá. My sami si takovou věc můžeme i uvědomovat, což je pro nás dalším stresujícím faktorem a to vše s námi naše děti prožívají. Jsme jejich rodiče, ochránci, nejbližší osoby. Jsme ale především jejich vzorem, ať je naše jednání správné nebo ne, dítě si naše chování pamatuje a ve svém dospělém životě ho použije.

Po vstupu na základní školu se život malého človíčka obrátí naruby. Vstupuje do nové, zcela neznámé fáze svého života. Nechce zklamat sebe a hlavně své blízké. Musí obstát ve své nové roli žáka a hlavně obhájit své postavení ve zcela novém kolektivu. Rodiče ve svém dítěti vidí většinou bytost dokonalou a případné neúspěchy nesou velmi těžko a špatně se s nimi vyrovnávají. Mnohdy začnou klást na dítě ještě větší požadavky a tím jeho stres ještě prohlubují.

Každé dítě se svými nelehkými úkoly vyrovnává po svém. Každé dítě je jiné a individuální, stejně tak, jako dospělý člověk. Některé děti ve svém školním životě musí čelit i nepříznivým rodinným situacím jako je rozvod, špatná sociální situace rodiny, příchod nového sourozence, atd. Událostí, které dítě zasáhnou a poznamenají, může být mnoho. Některé děti se pak uchylují k tzv. rizikovému chování. My bychom mohli říci, že „zlobí“. V takovém případě bychom se měli zamyslet, proč tomu tak je. Jaké události předcházely a jakým jsme my pro dítě vzorem. Ať už jako rodič nebo pedagog vím, že některé příčiny jsou velmi těžko odhalitelné a těžko může někdo posuzovat, co jak které dítě prožívá.

Cílem mé práce na téma „Rizikové chování žáků na 1. stupni z pohledu speciálního pedagoga bude:

- charakterizovat výchovné problémy žáků na 1. stupni ZŠ,
- uvést některé faktory, které mohou toto chování způsobovat,

- přiblížit preventivní opatření na 1. stupni ZŠ,
- charakterizovat rodinné prostředí u žáků s výchovnými problémy,
- porovnat dvě třídy 5. ročníků ZŠ a charakterizovat nejčastěji se vyskytující problémy.

TEORETICKÁ ČÁST

1 CHARAKTERISTIKA ŽÁKŮ NA 1. STUPNI ZŠ

Mladším školním obdobím můžeme označit věk dítěte od 6-7 let, kdy dítě vstupuje do školy, do 11-12 let, kdy se objevují první známky pohlavního dospívání.

Vstup do školy znamená pro většinu dětí velkou změnu v jejich životě. Na dítě jsou kladeny stále se zvyšující nároky, musí začít plnit své školní povinnosti, podřídit se zcela cizí dospělé autoritě paní učitelky, přizpůsobit se zcela jiné organizaci školních činností a ještě se začlenit do zcela nového kolektivu stejně starých, ale mnohdy úplně neznámých spolužáků. Pro vstup do školy by tedy dítě mělo být:

- tělesně zralé,
- kognitivně zralé,
- emočně a sociálně zralé.

Všechny tyto své stránky ve školní docházce později rozvíjí a zdokonaluje. Pokud je dítě nezralé pro povinnou školní docházku, může to do budoucna negativně ovlivnit jeho výkony, chování a vývoj.

1.1 Vývoj základních schopností a dovedností u žáka na 1. stupni ZŠ

U dětí na v tomto období můžeme pozorovat vývoj **pohybových** i ostatních schopností, které do značné míry závisí na tělesném růstu a na vnitřní i vnější motivaci. Dítě, které je svými rodiči omezované pro přílišnou ustrašenost, podává nižší výkony a ztrácí zájem o pohybové aktivity. Takové dítě je nutné soustavně povzbuzovat a podporovat. Sociometrické studie prokázaly, že tělesná síla a zdatnost výrazně ovlivňuje postavení dítěte v kolektivu spolužáků. Chlapec, který je slabý a malý bývá často samotářský a straní se ostatních spolužáků. Své nedostatky se snaží kompenzovat v jiných aktivitách, ve kterých vyniká. V některých případech mohou vznikat některé neurotické projevy nebo poruchy chování.

Velké změny můžeme pozorovat u dítěte ve **smyslovém vnímání**. Dítě je pozornější, soustředěnější, vše pečlivě zkoumá, soustředí se na detaily. Jeho svět se tak výrazně

rozšiřuje nejen v prostoru, ale i v čase. Dokáže si uvědomovat pojmy jako je brzy, později, blíže, dále.

Dalším velkým pokrokům dochází v **řečové oblasti**. Počet slov, kterým dítě rozumí a které aktivně používá, výrazně roste. Musíme ale brát v úvahu individualitu každého dítěte. Dítě většinou používá stejný způsob vyjadřování ve škole i v rodině ve které vyrůstá. Děti z kulturně a sociálně slabých rodin, jiných etnických skupin jsou tak znevýhodněné a je zde výrazný rozdíl mezi nimi a jejich spolužáky. Vášová – Trávníčková (in Langmeier, Krejčířová, 1998) uvádějí průměrný počet osvojených slov:

- *Děti 7 leté znají průměrně 18 633 slov,*
- *Děti 11 leté 26 468 slov*
- *Děti 15 leté 30 263 slov (tj. asi 70% celkové zásoby slov obsažených ve slovníku)*

(LANGMEIER, KREJČÍŘOVÁ, 1998, str. 120)

U dětí se stále rozvíjí **paměť** jak krátkodobá, tak dlouhodobá. Školáci dovedou mnohem lépe reprodukovat naučené učivo. Dokáží cíleně mnohokrát opakovat učivo k lepšímu zapamatování. Stálé zdokonalování paměti je podmíněno bohatostí již osvojených znalostí a dovedností. Využívají záměrné paměťové strategie.

S nástupem do školy nabývá také **učení** nový rozměr. Dítě se stále učí již od novorozeneckého období. Ještě v předškolním věku je učení náhodné a souvisí s prožitkem a vnímání konkrétních jevů. Ve školním věku se více opíráme o mluvené slovo. Složitost učení roste a dítě se tak „učí, jak se učit“. Na dítě se valí spousta informací a tak je nuceno najít si systém, jak vše zvládat.

1.2 Kognitivní vývoj

Na začátku školní docházky začíná dítě logicky chápat souvislosti, aniž by potřebovalo viděnou podobu problému. Jedná se ale stále o představu konkrétních věcí a jevů, které si lze představit. Až teprve kolem jedenáctého roku života vyvozuje zdravě se vyvíjející dítě je schopné úsudky, i když nemá možnost si obsah konkrétně představit.

1.3 Emoční vývoj a socializace

Jak jsem již uvedla, velkým úkolem pro dítě při vstupu do školy je začlenit se do kolektivu a získat v něm určité postavení. Ve skupině svých vrstevníků se dítě učí sociálnímu chování ve společnosti (tj. pomoc slabším, spolupráce, ale i soutěživost). Některé děti se více prosazují a jsou dominantnější. Naproti tomu některé děti se raději nechají vést a podřídí se dominantnějším jedincům. Dominantní chování někdy může vyústit až v agresivní chování. Podřízené chování je nebezpečné v přílišné podřízenosti, která může vyústit až ke svodům kamarádů při páchání některých přestupků.

Během školní docházky emoční seberegulace rychle narůstá. Dítě je schopné odložit některé své potřeby a přání, aby se mohlo věnovat svým školním povinnostem. Dobře se vyvíjející dítě, které je mladšího školního věku, si dobře uvědomuje své pocity i pocity druhých, adekvátně reaguje na své prožitky a dokáže své pocity kontrolovat dle nastalé situace.

Vyvíjí se také chápání mravních norem, které jsou závislé na kognitivním vývoji dítěte. L. Kohlberg definoval tři základní etapy vývoje morálky u dítěte na základě předešlých Piagetových poznatků.

1. **Stadium, předkonvenční úroveň.** Za základ hodnocení určitého jednání jsou přijímány konkrétní následky (potrestání nebo odměnění)

Typ I. – Heteronomní stadium. Dítě je plně zaměřeno na poslechnutí či neposlechnutí dospělého a následující odměnění či potrestání.

Typ II. – Stadium naivního instrumentálního hedonismu. Dítě jedná konformně, ve shodě s určitými příkazy a zákazy, protože očekává určitou výhodu nebo předpokládá, že se vyhne nějaké nepříjemnosti.

2. **Stadium konvenční úroveň.** Zde je důležité splnění sociálního očekávání.

Typ III. – Morálka „hodného dítěte“. Dítě jedná tak, jak se od „hodného“ dítěte očekává – mravní jednání slouží k vytvoření nebo udržení dobrých vztahů, důraz je položen na soulad mezi lidmi.

Typ IV. – Morálka svědomí a autority. Dítě jedná podle sociálních norem proto, aby předešlo kritice autoritativních osob, a tak současně předešlo pocitům viny, za něž by je odsuzovalo vlastní svědomí.

3. **Stadium, postkonvenční, principiální úroveň.** Rozhodování o tom, je správné a co ne, co se má udělat nebo nemá dělat, je založeno na principech, které jedinec sám vědomě přijímá za své a o kterých předpokládá, že se na nich mohou dohodnout všichni lidé.

Typ V. – Morálka jako forma určité společenské smlouvy nebo společenské užitečnosti na straně jedné a individuálních práv na straně druhé. Dítě uznává, že práva jednotlivce i celého společenství mají být chráněna a respektována. Chová se tedy nyní ve shodě se společenskými normami proto, aby si zachovalo uznání nezúčastněného pozorovatele, který jednání posuzuje z hlediska obecného dobra. („legalistická“ orientace).

(LANGMEIER, KREJČÍŘOVÁ, 1998, str. 131)

Kohlberg (in LANGMEIER, KREJČÍŘOVÁ, 1998) potvrdil existenci tří emočních stádií podle Piageta. Dodává však, že každé dítě je individuální a stadia neprobíhají u každého dítěte shodně.

Kohlbergův a Piagetův výzkum můžeme hodnotit i negativně. Je spousta jedinců, kteří vědí, co je špatné a co je správné a přesto nejednají podle svého nejlepšího mínění. Jednají tak pouze jen v určitých situacích a za určitých okolností. Morální jednání člověka je stále neobjasněná otázka.

(LANGMEIER, KREJČÍŘOVÁ, 1998)

2 CHARAKTERISTIKA VÝCHOVNÝCH PROBLÉMŮ ŽÁKŮ NA 1. STUPNI ZŠ

Za rizikové chování žáků na prvním stupni považujeme:

- *agresi, šikanu, kyberšikanu a další rizikové formy komunikace prostřednictvím multimédií, násilí, vandalismus, intoleranci, antisemitismus, extremismus, rasismus a xenofobii, homofobii,*
- *záškoláctví,*
- *závislostní chování, užívání všech návykových látek, netolismus, gambling,*
- *rizikové sporty a rizikové chování v dopravě, prevence úrazů,*
- *spektrum poruch příjmu potravy,*
- *negativní působení sekt,*
- *sexuální rizikové chování.*

1

2.1 Šikana

Za šikanu považujeme jakékoli chování, které cíleně a opakovaně provádí agresor své oběti za účelem jí ublížit, či poškodit. Jedná se o soustavné a opakované fyzické napadání nebo o opakované a soustavné psychické napadání jedince, který se z nějakého důvodu není schopen bránit. Šikana může probíhat v podobě fyzických útoků jako je bití, poškozování věcí, vydírání, ale i v podobě slovního napadání jako například nadávky, pomluvy, ponižování, vyhrožování.

(KOLÁŘ, 2001)

Šikana může probíhat i prostřednictvím nejrozličnějších komunikačních prostředků, jako jsou mobilní telefony, internetové komunikační sítě. V takovém případě mluvíme o kyberšikaně.

¹ (ČESKO. MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY. *Metodický pokyn ministryně školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikany ve školách a školských zařízeních (č.j. MSMT-21149/2016)*. Praha: Ministerstvo školství, tělovýchovy a mládeže, 2016. 28 s. Dostupné v PDF také z: <http://www.msmt.cz/file/38988>.)

Dlouhodobě šikanovaný jedinec si může do života odnést celoživotní psychické i fyzické následky.²

Šikanování se týká vždy celé skupiny. Mohli bychom říci, že se jedná o poruchu vztahů nebo také nemoc v celé skupině. Šikana tedy není záležitostí pouze agresora a oběti, ale probíhá v nějakém kolektivu, v nějaké konkrétní skupině.

Ač bychom se mohli domnívat, že osobnost agresora je jakýsi psychopatický jedinec, není tomu tak. Při četnosti výskytu šikany na školách bychom potom museli soudit, že naše školy jsou naplněny psychopaty a agresivními jedinci. Agresorem je většinou jedinec velmi sobecký, který se zaměřuje pouze na svůj prospěch a za střed veškerého dění považuje sám sebe. Každý z nás se rodí s předpoklady agresora, každý z nás je svým způsobem sebestředný a sobecký a upřednostňuje svůj prospěch nad ostatními. Záleží jen na tom, jakou máme schopnost tyto předpoklady v sobě potlačit.

Naopak oběť je většinou jedinec, který má problém zařadit se do kolektivu svých vrstevníků. Špatně se prosazuje a nedokáže obhájit své názory.

(KOLÁŘ, 2001)

„Každý člověk se rodí jako sebestředná bytost. V průběhu života máme šanci více či méně tuto omezující přirozenost rozpoznat, svým rozhodnutím ji odmítnout a vykročit na trnitou cestu za hranice svého já – na cestu osvobození ze závislosti na sobě. V hloubi duše je naším cílem milovat, tvořit a nést utrpení, jímž je život prostoupen.“

(KOLÁŘ, 2001, str. 73)

Preventivní opatření

Šikana je na našich školách velmi rozšířená. Naším primárním úkolem by mělo být jí předcházet a nedovolit aby tato nemoc v kolektivu vůbec propukla. Cílem celého pedagogického kolektivu na škole by mělo být podporovat dobré klima ve třídě. Udržovat

² (ČESKO. MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY. *Metodický pokyn ministryně školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikany ve školách a školských zařízeních (č.j. MSMT-21149/2016)*. Praha: Ministerstvo školství, tělovýchovy a mládeže, 2016. 28 s. Dostupné v PDF také z: <http://www.msmt.cz/file/38988>.)

dobré vztahy mezi žáky. Na děti můžeme působit i pomocí přednášek, výchovných představení, seminářů, atd. Případné problémy včas řešit a napomáhat dětem nastalé konflikty řešit. Můžeme zařadit i výchovné scénky, při kterých se děti vyzkouší, jak se v konkrétních případech mají zachovat.

Škola také spolupracuje s odbornými pracovišti v rezortu školství. Jako je pedagogicko-psychologická poradna, středisko výchovné péče, speciálně pedagogická centra.³

2.2 Záškoláctví

Záškoláctví je neomluvená absence žáka, kterou omlouvá pedagog na základě žádosti zákonného zástupce nebo plnoletého žáka.

Žák, který se úmyslně nedostavuje do školy, porušuje školní řád a mnohdy také školský zákon, který ukládá povinnou školní docházku.

Každá škola si určuje sama postup při případném záškoláctví. Záškoláctví je většinou postihováno kázeňsky (napomenutí třídního učitele, třídní důtka, ...) popřípadě sníženou známkou z chování.

Při zjištění záškoláctví u žáka se pedagog obrací v první řadě na zákonného zástupce, popřípadě může požádat o pomoc příslušný správní orgán.

Záškoláctví s sebou přináší i další faktory rizikového chování jako např. užívání návykových látek, negativní vliv skupiny.

Rozlišujeme několik druhů záškoláctví:

- **Pravé záškoláctví** – žák se nedochází do školy, ale rodiče si myslí, že ano
- **Záškoláctví s vědomím rodičů** – v tomto případě se na záškoláctví svého dítěte podílí několik typů rodičů, ti kteří mají negativní postoj ke škole nebo jsou příliš slabí ve vztahu ke svému dítěti nebo jsou závislí na pomoci v domácnosti
- **Záškoláctví s klamáním rodičů** – jedná se o děti, kteří dokáží přesvědčit své rodiče o svých zdravotních potížích a rodiče jim absenci omluví

³ (ČESKO. MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY. *Metodický pokyn ministryně školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikany ve školách a školských zařízeních (č.j. MSMT-21149/2016)*. Praha: Ministerstvo školství, tělovýchovy a mládeže, 2016. 28 s. Dostupné v PDF také z: <http://www.msmt.cz/file/38988>.)

- **Útěky ze školy** – tito žáci do školy přijdou, nechají si zapsat přítomnost a po několika hodinách odcházejí
- **Odmítání školy** – někteří žáci se do školy z nějakého důvodu bojí docházet (obtížnost učiva, šikana) takový žák trpí školní fobií, depresi

Preventivní opatření

Dítě, které se úmyslně vyhýbá školní docházce, má většinou velmi negativní vztah ke škole. Úkolem pedagogů by tedy mělo být rozvíjet a podporovat pozitivní přístup ke školní docházce. Nabídnout dítěti dostatek zájmových kroužků. Podporovat zdravé klima ve třídě. Záškoláctví by škola měla mít ošetřeno ve školním řádu. Pokud k záškoláctví na škole dochází, je nutné ho včas odhalit. S dítětem by pak pedagog měl hovořit citlivě a bez předsudků. Hodnotit jeho chování nikoli jeho osobu. Je nutné si uvědomit rozdíl mezi dítětem, které za školu chodí a dítětem, které za školu nechodí. Hledat, co nejpříjemnější cesty, jak „záškoláka“ opět začlenit do kolektivu. Stejně důležitá je také komunikace s rodiči. Pedagog by měl projevit porozumění nad jejich emocemi. Je dobré dohodnout se na postupu, který by rodiče měli nebo dokonce musejí dodržet. Na závěr je dobré dohodnutá pravidla zopakovat.⁴

2.3 Závislostní chování, užívání návykových látek

ALKOHOL

Alkohol je nejtolerovanější a nejdostupnější návykovou látkou v ČR. Požívání alkoholu přináší člověku pocit uspokojení. Pokud přichází pocit uspokojení, potom člověk chce své pocity prožívat znovu a znovu. Právě v tom je největší nebezpečí alkoholu. Jeho opakovaná a pravidelná konzumace a v neposlední řadě dostupnost. První dětské zkušenosti s alkoholem pocházejí většinou právě v rodinách.

První zkušenosti s alkoholem mají děti okolo 11 let. Setkají se s ním většinou na rodinných oslavách, kde je jim povoleno ochutnat nebo požívat menší množství alkoholu.

⁴ (ČESKO. MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY. *Metodický pokyn ministryně školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikany ve školách a školských zařízeních (č.j. MSMT-21149/2016)*. Praha: Ministerstvo školství, tělovýchovy a mládeže, 2016. 28 s. Dostupné v PDF také z: <http://www.msmt.cz/file/38988>.)

Takové chování rodičů je právě velmi rizikové. Děti mají pocit, že alkohol je běžná věc a nikterak nemůže ublížit. Když to dělá tatínek a maminka, tak to přeci nemůže být špatné.

Užívání alkoholu s sebou přináší další faktory rizikového chování, porušuje CNS, způsobuje mnoho zdravotních problémů, zhoršuje ekonomickou situaci. Má vliv především na paměť. Důsledkem nadměrné konzumace alkoholu je především neschopnost přijímání, uchování a vybavení nových informací. Alkohol narušuje motoriku.

Preventivní opatření

Závislost na alkoholu je do jisté míry dědičná. Můžeme předpokládat, že pokud je jeden z rodičů závislý na alkoholu, bude mít dítě určité sklony stát se také alkoholikem. Je tedy velmi důležité, aby rodiče šli svým dětem dobrým příkladem a na konzumaci alkoholu si dávali dobrý pozor. Špatným vzorem nemusí být ale jen rodič, ale také zpěváci, hudební skupiny, sportovci. Dítě by mělo být informováno adekvátně svému věku o rizicích, která způsobuje nadměrná konzumace alkoholu. Pedagog by měl své informace předávat věcně a žák by měl vycítit pedagogův zájem o žákovo zdraví. Pokud pedagog zjistí, že žák má s alkoholem určitý problém je nutné informovat rodiče, dětského lékaře. Pokud není dobrá spolupráce s rodinou, je nutné obrátit se na specializované zařízení.⁵

TABÁK

Závislost na tabáku může mít několik podob a to cigarety, vodní dýmky, šňupací tabák, žvýkací tabák, jiné exotické formy tabáku.

Dítě vyzkouší svou první cigaretu z nejrůznějších důvodů. U dívek to může být snaha o redukci hmotnosti. Takové konání, je ale velmi mylné. Můžeme mluvit o špatném vlivu spolužáků. Ve většině případů to však bývá snaha stát se „dospělým“. Cigarety děti vnímají jako symbol dospělosti. Proto bychom se pro ně měli hledat vhodnější symboly a působit na celou skupinu.

⁵ (ČESKO. MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY. *Metodický pokyn ministryně školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikany ve školách a školských zařízeních (č.j. MSMT-21149/2016)*. Praha: Ministerstvo školství, tělovýchovy a mládeže, 2016. 28 s. Dostupné v PDF také z: <http://www.msmt.cz/file/38988>.)

Nikotin, který je obsažený v cigaretách, je silnou návykovou látkou. Je dokonce více návykový než heroin. Proto je pro většinu kuřáků tak obtížné se jí vzdát.

Preventivní opatření

Dítě svou první cigaretu většinou okusí pro pocit „být dospělým“. Je tedy vhodné nahradit symbol kouření jinými symboly. Mohou to být mobilní telefon, péče o vlastní zvíře, hospodaření s vlastními penězi.

Ve školách by se rizicích, které cigarety způsobují, mělo mluvit stále. Například v hodinách přírodovědy, poukázat na zdravotní problémy, které cigarety mohou způsobovat. V hodinách matematiky vypočítat, kolik peněz ročně stojí kuřáka jeho neřest. V hodinách výtvarné výchovy zařadit projekty na téma kouření. V hodinách informatiky pracovat s protikuřáckými webovými stránkami.

Pedagog by měl pravidelně provádět anonymní dotazníkové šetření mezi žáky a své výsledky vyhodnocovat.⁶

OSTATNÍ NÁVYKOVÉ LÁTKY

Dalšími návykovými látkami, se kterými se můžeme u nezletilých setkat, jsou například marihuana, pervitin, extáze, heroin, těkavé látky (ředidla, lepidla, plynné látky).

Pokud žák propadne závislosti na některou z výše uvedených látek, můžeme u něj pozorovat časté výkyvy nálad, agresivní chování, únavu, úpadek vzhledu, zúžení nebo rozšíření zornic, lhaní, velké finanční náklady, krádeže doma nebo i ve škole.

Užívání drog může probíhat v několika úrovních. První je takzvané experimentální, kdy dítě vyzkouší návykovou látku jednou, maximálně třikrát za svůj život. Dalším je typem je rekreační, kdy můžeme mluvit o pravidelném, ale ne častém užívání. Takové požívání drog probíhá většinou při nějakých příležitostech nebo akcích, nemusí způsobovat závažné zdravotní problémy. Dalším typem užívání návykových látek je takzvané

⁶ (ČESKO. MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY. *Metodický pokyn ministryně školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikany ve školách a školských zařízeních (č.j. MSMT-21149/2016)*. Praha: Ministerstvo školství, tělovýchovy a mládeže, 2016. 28 s. Dostupné v PDF také z: <http://www.msmt.cz/file/38988>.)

problémové nebo také dlouhodobé užívání. V takovém případě již můžeme hovořit o závažnějších zdravotních problémech a finančních komplikacích. Nejzávažnější formou je závislé užívání drog, které je soustavné a pravidelné. Takový jedinec je pak zcela pod vlivem omamných látek. Vážně se projevuje na kvalitě jeho života jak v úrovni somatické, sociální, tak v úrovni psychosomatické.

Preventivní opatření

Prevenici v této problematice můžeme rozdělit na primární prevenci. V takové případě, hovoříme, na působení celé populace. Snažíme se především předejít takovému chování. Taková prevence by měla být obsažena v rámcových vzdělávacích plánech a preventivních plánech. Důležitou součástí této prevence je spolupráce s rodinou. Rodiče a škola mohou společně pracovat na příznivém prostředí, ve kterém se dítě pohybuje. Rodiče by měli mít důvěru ke škole a k jejímu chování. Měli by být seznámeni s normami své školy a podle nich se řídit.

Můžeme také mluvit o selektivní primární prevenci. Zde bychom měli včas klasifikovat riziko, které může pramenit z biologických, sociálních, psychologických, environmentálních faktorů. V tomto případě se snažíme včas odhalit daný problém a zvolit správné řešení. Jedná se tedy především o odhalení rizikových skupin dětí a mládeže.

Indikovaná primární prevence je taková prevence, při které se zaměřujeme především na tokové skupiny, u nichž můžeme předpokládat riziko užívání návykových látek.

Specifická primární prevence se zaměřuje na schopnost žáka přemýšlet, porozumět, použít vlastní názory, stanovit si realistické cíle. Dáváme prostor k diskuzi a rozvíjíme sociálně přijatelné hodnoty a postoje.

Nespecifická primární prevence se soustředí na rozvíjení aktivit dětí ve volném čase. Takové děti, které jsou zaměstnané a nemají příliš volného času, nemají také prostor k tomu sáhnout k takovému krajnímu řešení.⁷

⁷ (ČESKO. MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY. *Metodický pokyn ministryně školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikany ve školách a školských zařízeních (č.j. MSMT-21149/2016)*. Praha: Ministerstvo školství, tělovýchovy a mládeže, 2016. 28 s. Dostupné v PDF také z: <http://www.msmt.cz/file/38988>.)

2.4 Rizikové chování v dopravě

Rizikové chování v dopravě je takové chování, které vede v dopravě ke kolizím, úrazům nebo dokonce k úmrtím. Zaměřujeme se na prevenci užívání konopných látek a alkoholu.

Rizikové chování v dopravě může být způsobeno požitím návykové látky, neznalostí dopravních předpisů, agresivním chováním, vyhledáváním nebezpečných zážitků, depresí, přeceňování vlastních schopností.

Žák se do silničního provozu může objevit v roli chodce, cyklisty, cestujícího v hromadné dopravě, spolujezdec v motorizovaném vozidle.

Důležitou prevencí v tomto bodě je dopravní výchova žáků na 1. stupni ZŠ, která navazuje na dopravní výchovu předškolního vzdělávání. Do výuky je vhodné zařazovat dopravní besedy, prakticky si vyzkoušet své znalosti na dopravním hřišti. V případě vyskytnutí rizikového chování v dopravě komunikujeme především s rodinou, tj. informujeme rodiče

Preventivní opatření

Škola nebo pedagog by měl zajistit pravidelné besedy s tématem dopravní výchovy vedené dopravním policistou, dopravním psychologem nebo vyškoleným pedagogem. Ve školní výuce by měly být zařazeny PC hry s dopravní tematikou. Žáci si konkrétní situace mohou předvádět pomocí různých scének. Neměl by chybět ani praktický nácvik na dopravním hřišti. Nebo exkurze na pracoviště dopravní policie, dopravní podnik atd.⁸

2.5 Poruchy příjmu potravy

Poruchy příjmu potravy dělíme na mentální anorexii a mentální bulimii. U obou poruch se jedná o panický strach z tloušťky. Poruchou příjmu potravy jsou většinou ohroženi disponovaní jedinci, na které působí okolí a začne držet nevhodné diety. Úbytek váhy je pro ně velmi motivující, ale stále nedostatečný. Spouštěcím mechanismem může mnohdy

⁸ (ČESKO. MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY. *Metodický pokyn ministryně školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikany ve školách a školských zařízeních (č.j. MSMT-21149/2016)*. Praha: Ministerstvo školství, tělovýchovy a mládeže, 2016. 28 s. Dostupné v PDF také z: <http://www.msmt.cz/file/38988>.)

být nevhodná poznámka spolužáka nebo vtipná poznámka. Tato nemoc pokud se neléčí, může být i fatální.

MENTÁLNÍ ANOREXIE

Je porucha, při které jedinec hladovějí s cílem co nejvyššího úbytku na váze. Můžeme pozorovat velmi nízkou tělesnou hmotnost, která může být odůvodňována zdravým životním stylem. Jedinec se může trpět silnou podvýživou a s tím spojenými následnými problémy. Mentální anorexie může být nebulimická nebo bulimická. U bulimického typu dojde po dlouhodobém hladovění k přejedení a zvracení.

MENTÁLNÍ BULIMIE

Jedná se soustavné opakované přejídání a následné zvracení, pro udržení tělesné hmotnosti. Jedinec absolutně ztrácí kontrolu nad jídlem.

Preventivní opatření

Při prevenci bychom se měli zaměřit především na podporu zdravého životního stylu. Podporovat zájmové kroužky především ty které jsou zaměřeny na sport. Škola by měla dohlédnout na kvalitní školní jídelnu a eliminovat automaty se sladkostmi a školní kantýny. Zaměřujeme se na odhalení šikany pro větší hmotnost, vzhled, oblečení. Takoví jedinci se stávají ohroženou skupinou a pod tlakem okolí mohou podlehnout redukčním dietám. Nevhodným preventivním opatřením v tomto případě je prezentace příkladů vrstevníků. Takový postup dává dětem návod jak rychle zhubnout a snaží se o nápodobu. Důležité je samozřejmě včasné odhalení problému. Žák nápadně rychle hubne, případně zvrací. Vyhýbá se jídlu, případně po jídle odchází na záchod. V takovém případě je nutné informovat rodiče a pediatra. Doporučit, případně zprostředkovat návštěvu psychologa.⁹

⁹ (ČESKO. MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY. *Metodický pokyn ministryně školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikany ve školách a školských zařízeních (č.j. MSMT-21149/2016)*. Praha: Ministerstvo školství, tělovýchovy a mládeže, 2016. 28 s. Dostupné v PDF také z: <http://www.msmt.cz/file/38988>.)

2.6 Negativní působení sekt

Sekta je určitá sociální skupina, která má společné názory, ideály, kterými se výrazně odlišuje od svého okolí. Vyčleňuje se tak od běžného života. Jedinec je pak pod velkým vlivem a tlakem. Je manipulován a ovlivňován, dochází ke ztrátě jeho soukromí. Odpovědnost za jeho život přejímá celá sociální skupina.

V České republice se objevují tato náboženská seskupení: Jehovisté, Církev Ježíše Krista Svatých posledních dní (mormoni), Společenství Ducha Svatého pro sjednocení světového křesťanstva, Scientologická církev, Satanismus.

Preventivní opatření

Učitel by měl svým žákům naslouchat a měl by snažit mapovat situaci. Mít přehled o tom, co jeho žáci poslouchají za hudbu, jakou čtou knížku, jaké názory zastávají. Měl by účinně komunikovat se svými žáky. Definovat rozdíl mezi náboženstvím a sektou. Nikdy by neměl zaujímat jasně negativní názor. Měl objektivně hodnotit, co která skupina vyznává a co je pro ni charakteristické. Děti jsou většinou pod vlivem rodiče „sektáře“, což je pro něj velmi omezující a jeho situace je nelehká. Učitel se v takovém případě snaží být dítěti oporou a snaží se mu zprostředkovat reálné informace o vnějším světě.¹⁰

2.7 Sexuální rizikové chování

Jako rizikové sexuální chování označuje především předčasné zahájení pohlavního života, nadměrné sledování pornografických materiálů (před 15. rokem života), časté střídání sexuálních partnerů, vysoká frekvence pohlavních styků, prostituce, zveřejňování vlastních erotických materiálů, krvavé sexuální praktiky,...

K rizikovému sexuálnímu chování se většinou připojují další rizikové faktory, jako jsou asociální chování, agresivita, drogy, alkohol.

¹⁰ (ČESKO. MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY. *Metodický pokyn ministryně školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikany ve školách a školských zařízeních (č.j. MSMT-21149/2016)*. Praha: Ministerstvo školství, tělovýchovy a mládeže, 2016. 28 s. Dostupné v PDF také z: <http://www.msmt.cz/file/38988>.)

Jedinci s poruchou sexuálního chování jsou především vystaveni riziku pohlavních chorob. Nejčastějšími pohlavními chorobami je např. syfilis, kapavka, chlamydiová infekce a v neposlední řadě smrtelné onemocnění AIDS.

Dítě může být při rizikovém sexuálním chování jeho konatelem nebo se stává obětí agresora. Pokud je dítě ohroženo takovým jednáním můžeme u něho většinou sledovat několik symptomů jako je nutkavá masturbace, atypický sexuální vývoj. U chlapců se projevuje nadměrná agresivita, u dívek sebepoškozování. Dále můžeme sledovat noční pomočování a to i v pozdějším věku dítěte, nadměrnou krutost ke zvířatům, žhářství.

Rizikové sexuální chování by mělo být odhaleno včas, aby se tak předešlo případným trestným činům.

Preventivní opatření

Důležitým prvkem při prevenci rizikového sexuálního chování je vztah učitel a žák. Učitel by měl individuálně přistupovat ke každému svému žákovi a vytvářet vztah důvěry a porozumění. Pokud se tak stane, žák je ochoten učitele respektovat a naslouchat mu. Zvláštní podporu potřebují děti z nějakého důvodu neúspěšné. U takových dětí se musíme snažit najít takovou aktivitu, ve které zažije svůj osobní úspěch a posílí se jeho sebevědomí.

Učitel by měl žáky seznámit se základními sexuálními pojmy. Žáci by měli vědět, jaká jsou jejich práva, v jakých situacích je důležité říci „NE“. Pokud se stane, že se dítě stane obětí sexuální násilí, musí vědět na koho se včas obrátit.

Zvláště rizikovou skupinou v tomto případě jsou děti s mentální retardací. Velmi lehce se s nimi manipuluje a oni si neuvědomují, že se stávají obětí sexuálního zneužívání.¹¹

¹¹ (ČESKO. MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY. *Metodický pokyn ministryně školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikany ve školách a školských zařízeních (č.j. MSMT-21149/2016)*. Praha: Ministerstvo školství, tělovýchovy a mládeže, 2016. 28 s. Dostupné v PDF také z: <http://www.msmt.cz/file/38988>.)

3 PREVENTIVNÍ OPATŘENÍ NA 1. STUPNI ZŠ

Cílem preventivních programů na základních školách je především předcházet rizikovému chování žáků jako je šikana, záškoláctví, užívání návykových látek, rizikovému sexuálnímu chování, rizikovému chování v dopravě. V případě výskytu některého z výše uvedeného jevu je třeba včasné odhalení a správný postup při řešení problému.

Primární prevenci na školách můžeme rozdělit na:

a) Specifickou primární prevenci

Jedná se programy a aktivity, které by měly předcházet rizikovému chování.

- Všeobecná – působí na širší populaci
- Selektivní – působí na skupiny
- Indikovaná – působí na jednotlivce nebo menší ohrožené skupiny

b) Nespecifikovaná primární prevence

Jsou to různé zájmové kroužky, sportovní aktivity, které podporují dodržování určitých pravidel. Žáci jsou vedeni ke zdravému životnímu stylu, zdravému rozvoji osobnosti, odpovědnosti za sebe a za své jednání.

c) Efektivní primární prevence

Zde se zaměřujeme na rozvoj sociálně emočních dovedností. Učíme žáky jak správně zvládat konflikty, jak odolávat negativnímu tlaku okolí. Podporujeme zdravé sebevědomí, stanovujeme realistické cíle. Učíme jak zvládat stres, úzkost. Práce efektivní primární prevence je dlouhodobá, soustavná, přiměřená.

d) Neúčinná primární prevence

Jde o pouhé předávání informací, případné zastrašování. Jedná se především o akce jednorázové, jako jsou přednášky, zhlédnutí filmu bez pozdější diskuze.

Školní preventivní program je součástí školního preventivního programu. Vychází z možností, prostředků, kterými škola disponuje. Vytyčuje reálné cíle, tak aby mohly být

splněny. Je vytvořen podle struktury školy, podle sociálního prostředí, zohledňuje rozdíly ve školním prostředí.¹²

Ředitel školy nebo školského zařízení je zodpovědný za preventivní opatření nebo případný výskyt rizikového chování žáků. Ředitel školy jmenuje na škole výchovného poradce a školního metodika prevence. Je možná také pomoc školního psychologa nebo školního speciálního pedagoga, tyto funkce jsou na školách málo zastoupené, vzhledem k omezeným finančním prostředkům škol.

3.1 Školní poradenské služby

Školní poradenské služby, jsou služby poskytované ve školách a specifických školských zařízeních. Služby jsou poskytované především dětem, rodičům, pedagogům, kteří se věnují výchově a vzdělání mládeže.

VÝCHOVNÝ PORADCE

Výchovným poradcem může být kvalifikovaný pedagog, který absolvoval studium pro výchovného poradce v rozmezí minimálně 250 vyučovacích hodin. Výchovný poradce na škole pomáhá žákům při vyhledávání vhodných stylů učení, řeší problémové situace, odhaluje rizikové chování. Při řešení problémů, vyhledává nejvhodnější řešení, komunikuje s rodinou případně s Pedagogicko-psychologickou poradnou nebo se Speciálně pedagogickým centrem.

„Je zde nejen pro děti a jejich rodiče, ale i pro školu a učitele, kterým metodicky pomáhá a radí, jak zvládnou více či méně standardní situace ve škole.“

(MERTIN, KREJČOVÁ, 2013, str. 19)

Úkoly výchovného poradce:

- Podává informace o službách mimoškolních poradenských institucí
- Sjednocuje diagnostické činnosti třídních učitelů
- Dle potřeby navrhuje žáky k odbornému vyšetření ve specializovaných centrech

¹² (ČESKO. MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY. *Metodický pokyn ministryně školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikany ve školách a školských zařízeních (č.j. MSMT-21149/2016)*. Praha: Ministerstvo školství, tělovýchovy a mládeže, 2016. 28 s. Dostupné v PDF také z: <http://www.msmt.cz/file/38988>.)

- Podává všem pracovníků školy metodickou pomoc při zpracovávání diagnostických informací o žácích
- Konzultuje s žáky, případně rodiči konkrétní problémy
- Shromažďuje, zakládá informace o žákovi, které jsou důležité pro proces výchovy a vzdělávání
- Napomáhá při rozhodování při volbě budoucího studia, či volbě povolání
- Má přehled o dětech, které mají výchovné nebo vzdělávací potíže a pomáhá učitelům i rodičům řešit nastalé problémy
- Napomáhá učitelům při metodické přípravě na výuku u žáků se vzdělávacími obtížemi
- Přípravuje podklady pro řízené rozhovory
- Sleduje vývoj nových pedagogických a pedagogicko-psychologických poznatků
- Shromažďuje důležitá data a informace o žácích s výchovnými nebo vzdělávacími problémy

(OPEKAROVÁ, 2010)

ŠKOLNÍ METODIK PREVENCE

Stejně jako výchovný poradce musí metodik prevence absolvovat studium k výkonu specializovaných činností dle vyhlášky § 9 vyhlášky č. 317/2005 Sb. Délka a způsob ukončení studia je shodná jako u výchovného poradce. Školní metodik prevence má za úkol např. tvorbu preventivního programu, metodickou pomoc pedagogickým pracovníkům při výskytu sociálně patologických jevů, vyhledávání problémových projevů chování, preventivní práce s třídními kolektivy, shromažďování odborných zpráv a informací o problémových žácích apod.

(MERTIN, KREJČOVÁ, 2013)

3.2 Mimoškolní poradenské služby

PEDAGOGICKO PSYCHOLOGICKÁ PORADNA

Pedagogicko-psychologická poradna poskytuje žákům základních a středních škol pedagogicko-psychologické a speciálně pedagogické poradenství. Je zastoupena

v každém správním celku našeho státu. Svou činnost prování nejčastěji ambulantně ve specializovaných pracovištích.

Úkoly pedagogicko-psychologické poradny:

- Zjišťování školní zralosti
- Doporučení rodičům a poté řediteli vzdělávacího zařízení vhodné formy vzdělávání
- Spolupráce při přijímacím a výběrovém řízení žáků do škol
- Provádění psychologického a speciálně pedagogického vyšetření
- Zjišťování speciálních vzdělávacích potřeb žáků ve školách
- Vypracování odborných posudků a návrhů opatření pro školy a školská zařízení

SPECIÁLNĚ PEDAGOGICKÉ CENTRUM

Tato pedagogická centra poskytují poradenské služby především žákům s různým typem zdravotního postižení, kteří navštěvují speciální výchovná a vzdělávací zařízení nebo jsou integrováni do škol, které nejsou speciálně zaměřeny na typ jejich postižení.

Úkoly speciálně pedagogického centra:

- Zjišťování školní zralosti žáků se zdravotním postižením
- Zjišťování speciálních vzdělávacích potřeb žáků se zdravotním postižením
- Zpracování odborných podkladů pro integraci těchto žáků

(OPEKAROVÁ, 2010)

4 FAKTORY ZPŮSOBUJÍCÍ RIZIKOVÉ CHOVÁNÍ ŽÁKŮ NA 1. STUPNI ZŠ

*„Z hlediska formativního působení na člověka je užitečné rozlišovat **mikroprostředí, mezoprostředí a makroprostředí**. Mikroprostředí zahrnuje zejména rodinu, spontánně vzniklou skupinu dětí při hrách, školní třídu a školní družinu, sportovní oddíl nebo zájmový kroužek. Označuje se též jako nejbližší prostředí. Mezoprostředí zahrnuje zejména obec, sídliště, jejich okolí, region s jeho podmínkami přírodními, ekonomickými, kulturními. Do mezoprostředí dítěte se někdy počítá také pracoviště rodičů, o kterém se doma mluví, popřípadě kam dítě někdy zašlo, a přátelé rodičů. Makroprostředí zahrnuje podmínky příslušné země a doby. Překrývá se s širokými podmínkami přírodními a společenskohistorickými včetně poměrů kulturních ekonomických i politických.*

(ČÁP, 1993, str. 265)

4.1 Rodina

Své první a základní zkušenosti dítě získává z rodiny. Rodina uspokojuje jeho potřeby, ale současně je prvním zdrojem omezování. Z rodiny dítě čerpá své první a proto velmi silné zkušenosti ze života. Členové rodiny dítěti ukazují, jak se lidé chovají jeden k druhému. Svým chováním ukazují, jak se staví k práci, jak se tráví volný čas. Předávají mu své postoje ke vzdělání, kultuře, sportovních aktivit. Rodina pro dítě modelem napodobování, zařazuje dítě do jistého způsobu života. Členové rodiny tak mohou dítě příznivě rozvíjet nebo v opačném případě být brzdit a tlumit. Úplná absence rodiny a blízké osoby představuje pro dítě velké trauma. Dochází pak k takzvanému syndromu citové deprivace.

Na rodinu působí mnoho okolních faktorů. Jsou to například pracovní skupiny rodičů, sousedé, kamarádi, zájmové organizace. Nejedná se tedy o uzavřenou skupinu, nýbrž o skupinu, která je pod vlivem mnoha událostí. Jednotlivec i rodina potřebují další lidi a sociální podmínky.

(ČÁP, 1993)

Rodina poskytuje dítěti modely k napodobování a identifikaci. Předává mu základní model – model sociální interakce a komunikace v malé sociální skupině. Začleňuje dítě do určitého způsobu života a předává mu určité sociální požadavky a normy. Odměnami a tresty podporuje přijetí těchto požadavků a norem, jejich interiorizace a exteriorizace v chovné dítěte. Tím dochází k socializaci dítěte v rodině, k jeho výchově. Různé rodiny přitom vybírají z makroprostředí různé momenty – různé modely, formy způsobu života, hodnotové orientace, názory.

(ČÁP, 1993, str. 272)

Velký vliv na dítě má také způsob výchovy. Rozlišujeme šest základní stylů:

- a) **Demokratická výchova:** Ve vztahu rodiče a dítěte jsou dána jasná pravidla, která jsou přiměřeně kontrolována. Děti se učí projevovat své potřeby a přání. Je podporována diskuze mezi rodičem a dítětem.
- b) **Autoritářská výchova:** Je charakteristická velmi striktním dodržováním pravidel. Rodiče uplatňují svou moc bez ohledu na názor dítěte.
- c) **Liberální výchova:** V tomto případě mluvíme o velmi benevolentních rodičích, kteří kladou důraz především na spokojenost svého dítěte. Na dítě mají velmi malé nároky. Snaží se vyvarovat jakémukoli traumatu.
- d) **Zanedbávající výchova:** Rodiče se starají především o své zájmy. Nemají přehled, jak se jejich učí, s kým se stýká, jak tráví svůj volný čas.
- e) **Nadměrně ochranná výchova:** Jde o nadměrnou péči a starostlivost o dítě. Rodiče často plní každé přání dítěte.

Disharmonická výchova: V takovém případě mluvíme o nejednotnosti rodičů. Neexistují jednotná pravidla.

(*Výchova*. Dostupné z: <https://cs.wikipedia.org/wiki/V%C3%BDchova>)

Rodina dítě neovlivňuje pouze chováním svých členů a výchovou. Jsou i jiné aspekty ovlivňující formování osobnosti dítěte o nich více v následující kapitole.

4.2 Sociální skupiny mimo rodinu

Každé dítě je jiné a každé se liší od svých spolužáků. Je to dáno jeho zkušenostmi a vlastnostmi. Každé dítě je také součástí několika sociálních skupin a má něco společného s jejich členy. Každý žák patří do určité třídy, školy, rodiny, ale také do party svých přátel, s nimiž se věnuje společné zábavě.

Vliv skupiny bývá často daleko silnější než vliv jednotlivce, i v případě že se jedná o lékaře, vychovatele, vedoucího pracovníka apod. Tohoto vlivu skupiny se využívá k převýchově delikventů, ve skupinové psychoterapii, v léčení alkoholiků. Podle velikosti můžeme dělit skupiny na velké, střední a malé. Velkou sociální skupinou rozumíme např. národ, demografické skupiny (mládež, děti, důchodci,...). Střední skupinou je např. třída. Malou skupinou je rodina. Rozdíly nejsou dány počtem, ale důležité je to, že se v malé skupině všichni znají a jsou v přímém kontaktu. Velké skupině tomu tak není.

Skupiny také rozlišujeme:

Formální skupina je například nová skupina pracovníků, nová třída. Jedná se o skupinu, ve které se členové ještě příliš dobře neznají. Formální skupina je zakládána organizovaně. Většinou v ní není žádný citový vztah.

Neformální skupina vzniká neorganizovaně a spontánně. Lidé v této skupině mají společné cíle, potřeby a činnosti. V takové skupině jsou její členové vázáni citovým poutem.

Referenční skupina je skupina, ke které se jedinec hlásí a cítí se být jejím členem nebo by se jim chtěl stát. Jedná se například o sportovní oddíl, partu, socioprofesionální skupinu. Taková skupina má na jedince velký vliv, může přejímat její názory, chování, vyjadřování, hodnoty, oblékání, atd.

Davem označujeme rozvášněnou více početnou skupinu lidí. V davu se výrazně mění chování jedince. Vlivem davu se jedinec může dopustit takového chování, kterého by se za normálních okolností nedopustil. Takové chování (nazýváme též davová psychóza) vzniká především v ohrožení více osob. Ohrožení může být skutečné, ale i domnělé.

Parta je neformální skupina se společným zájmem, cílem. U mladistvých se často setkáváme s nežádoucím, delikventním chováním v partě.

(ČÁP, 1993)

„Silný formativní vliv sociálních skupin na jedince je dán – obecně formulováno – společenskou podstatou člověka. Sociální skupiny umožňují jedinci uspokojovat důležité potřeby. Proto skupina může požadovat od svých členů, aby respektovali její požadavky, aby přejímali její názory a postoje, normy. Jednotlivci dříve nebo později přijmou tyto požadavky, aby se vyhnuli hlubokým frustracím z izolovanosti, ze zavržení skupinou.“

(ČÁP, 1993, str. 286)

SKUPNA VRSTEVNÍKŮ A JEJÍ PŮSOBENÍ NA JEDINCE

Skupinou vrstevníků rozumíme skupinu, jejíž členové jsou přibližně stejného věku. Vrstevníci poskytují dítěti uspokojení určitých potřeb a pak se může stát, že budou mít na dítě určité požadavky např. přejímání jejich názorů, postojů, norem. Dítě většinou podlehne tlaku okolí, aby nebylo vyčleněno a izolováno.

Se svými vrstevníky se dítě setkává většinou ve škole. Pokud se dítě špatně začleňuje do školního kolektivu, je svými spolužáky odmítáno, hledá si společnost svých vrstevníků většinou mimo školu. Takové řešení však není zcela plnohodnotné. Žák tráví ve škole velkou část dne, a pokud je svými vrstevníky odmítáno působí to rušivě na jeho psychický stav a výkon. Hledání společnosti dětí mimo školní prostředí nepodléhá většinou dohledu dospělé osoby. Dítě se může dostat do negativního vlivu „party“, od které převezme její pravidla a normy.

(ČÁP, 1993)

4.3 Nemoc

Dlouhodobé onemocnění nebo úraz, který vede dlouhodobě k hospitalizaci má velmi negativní vliv na osobnost dítěte a často vede k vývinu poruchy emocí a chování. Záleží samozřejmě na věku dítěte, přístupu a podpoře rodiny. Pro rodinu je taková situace ovšem

také velmi stresující a často její příslušníci potřebují sami odbornou pomoc, aby se s nastalou situací vyrovnali.

Učitel dítěte by měl být informován o takových závažných nemocech dítěte, které by mohly být v budoucnu příčinou problémového chování.

4.4 Rozvod

Rozvod je pro každé dítě velkou zátěží a stresem. Každé dítě tuto situaci zvládá jinak. Některé děti jsou odolnější a některé jsou citlivější. Dítě ztrácí svou rodinu, jistotu a zázemí. Dítě je většinou svědkem bouřlivých hádek a výměny názorů. Takové chování pak může napodobovat při hře se svými vrstevníky. Dospívající člověk v takové situaci může propadnout psychickým problémům, které bude řešit s pomocí návykových látek.

Problémové chování se nemusí objevit nutně při rozvodu. Jádrem problému mohou být právě dlouhotrvající hádky neshody mezi rodiči, při kterých bylo dítě svědkem.

Každé dítě je jiné a každé dítě na tuto situaci bude reagovat jinak. Některé děti odolné, jiné jsou naopak citlivé a křehké a rozvod rodičů je velice zasáhne. I toto se ale může stát problémem. Zdánlivě silnému a vyrovnanému dítěti se nemusí dostat tolik pozornosti, jako citlivějším jedinci. Takové dítě si svou pozornost může začít vyžadovat nepřiměřeným chováním.

Ať už dítě snáší rozvod svých rodičů dobře nebo špatně, bude se muset přizpůsobit novému složení rodiny, vybudovat si nové citové vazby k případnému novému rodiči. Akceptovat případné narození nového bratříčka nebo sestřičky. To vše je pro dítě nové a stresující. Mohli bychom říci, že se mu částečně rozpadl jeho svět.

Je důležité, aby dítěti byla zajištěna náklonnost, péče a důsledná výchova alespoň jednoho z rodičů.

Je známo, že následné poruchy chování po rozvodu rodičů se vyskytli ve více případech, pokud bylo dítě svěřeno do péče rodiče s opačným pohlavím.

4.5 Úmrtí blízké osoby

Dětské chápání smrti je různé. Liší se především s ohledem na věk. Předškolní děti jí nepřikládají téměř žádnou váhu. Během asi devíti let si začnou uvědomovat, že smrt je součástí života.

Pokud dítěti zemře jeho rodič, může to pro něj být zvlášť těžký problém. Malé děti bývají k neutíšení a jsou velmi sklíčené. Změna nastane až ve chvíli, kdy dítě pochopí, že rodič už nikdy nepřijde.

Smrt rodiče se stejným pohlavím, jako je dítě kolem třetího až pátého roku, je zvláště zásadní. V tomto období se dítě identifikuje s rodičem stejného pohlaví. Taková ztráta se může projevit v období dospívání, takové dítě může mít problémy s vlastní identitou.

Pokud se v případě ztráty rodiče postará o dítě druhý rodič nebo blízká rodina. Mohou být následky minimální. Pokud je však umístěno do nějakého ústavu, následky jsou zásadní.

Následná péče o dítě, které přišlo o jednoho ze svých nejbližších je velmi důležitá. Pokud se druhý z partnerů špatně vyrovnává se svou ztrátou, zanedbává tak potřebnou péči o dítě. V takovém případě je nutná odborná pomoc.

Pokud je podezření, že za nastalé problémové chování může právě úmrtí blízké osoby, je potřeba o tom s dítětem mluvit. V ideálním případě rodič, pokud to není z jeho strany možné, je dobré vyhledat odborníka.

4.6 Neúspěch ve škole

První známky špatného chování se většinou projeví s nástupem do školy. Pokud je dítě doma samo, problémy většinou nenastanou. Tento případ můžeme vyzorovat hlavně v případě jedináčků. Dítě se špatně socializuje ve skupině vrstevníků, ubližuje jim a nedokáže se správně zařadit a obhájit svou pozici ve skupině.

Může se ale také jednat o hlubší problémy nebo poruchy učení. Dítě se nedokáže soustředit, nebo trpí hyperaktivitou. V takovém případě je na učiteli rozpoznat včas nastalé potíže a situaci řešit s odborníky. Pokud se tak nestane, potíže se budou jen

zhoršovat a případné negativistické postoje k dítěti ho jen nepříjemně poznamenají pro další život.

Podobný problém může nastat i u dítěte s poruchou pozornosti bez hyperaktivity. Takového dítě je většinou přehlížené a zanikne v kolektivu. Dítě se pak uzavírá do sebe a postupem času začne trpět depresemi.

Je tedy nutné problémy u dětí řešit včas. Včasná opatření mohou předejít zásadním problémům.

Velikost třídy

Na dítě může negativně působit příliš velká třída. Je zde mnoho podmětů, které ho ruší. Velkého kolektivu se může obávat a špatně navazuje kontakt se svými spolužáky. Některé děti jsou v takovém prostředí spokojené a kontakt se spolužáky jim nečiní problém. To může být pro dítě s určitou ještě více traumatizující.

Pokud bude dítě stále rušeno a nebude schopno se na práci soustředit, nebude schopné se ovládat a bude vyrušovat stále více. Navázání kamarádského vztahu pro něj bude stále obtížnější a svými zoufalými činy si nadělá jen nepřátele.

Pokud by mělo dítě setrvat ve velké třídě, měla by se třída rozdělit na menší skupiny, aby se zajistil rozvoj sebevědomí všech dětí. Učitel by měl dětem se speciálními potřebami věnovat maximální čas, ale současně nezanedbávat ostatní žáky, případně usměrňovat jejich chování.

Pokud se nastaví správné podmínky a problém je včas odhalený, není problémem, aby dítě s poruchou zůstalo ve třídě s dětmi bez poruchy. Pokud je stav dítěte natolik vážný, je dobré po konzultaci s PPP a samozřejmě s rodiči zařadit dítě do speciální školy, třídy. Dítě si tak ušetří vyčítavé pohledy, že na něj někdo stále kouká jako na nevyhovance.

Vztah s učiteli

Neúspěchy ve své školní práci děti většinou řeší negativním postoje k učitelům. Začnou se vymlouvat, že si na něj paní učitelka zasedla. Taková situace nastane právě ve velké třídě, kde dítě nemá dostatek učitelovy pozornosti. Pro učitele je tato situace také velmi náročná a nelehká a může se stát, že k dítěti zaujme také negativní postoj. Dítě se pak cítí ještě více ublížené a nepochopené.

Každý učitel je jiný a stejně tak jako v rodině, žáci jeho třídy odrážejí jeho chování. U autoritativního a dominantního chování, se mohou citlivější děti začít chovat agresivněji nebo naopak uzavřeněji. Pokud je učitel citlivý, laskavý, ale zásadový bývají i jeho žáci vstřícnější a ochotnější si více pomáhat.

Některé děti mají problémy sdělit své myšlenky a pocity. Svou situaci pak vidí zkresleně. Mohou si potom začít stěžovat a pomlouvat učitele, kterého mají ve skutečnosti rády. Své neúspěchy v různých předmětech přikládají za vinu učiteli.

Z takových situací se potencionálně může projevit problémové chování, proto bychom je neměli přehlížet. Důležitým prvkem v takové situaci je spolupráce se školou a pedagogy.

4.7 Skryté problémy

TÝRÁNÍ A ZNEUŽÍVÁNÍ

Takové chování vůči dítěti se bezpochyby projeví na jeho chování. Může se jednat o nevědomé chování členů rodiny. Jestliže se členové rodiny k sobě chovají agresivně, mohou mít pocit, že slovní či fyzické napadání dítěte je normální. Pokud je v rodině zvykem se vyjadřovat se o sexu bez zábran nebo dokonce vystavovat dítě neskrývanému sexu, či nechávají dítě sledovat sexuální scény v televizi, to vše se dá považovat za sexuální zneužívání.

Týrání a zneužívání je však většinou prováděno záměrně, ale skrytě. Dítě po takovém zážitku většinou odmítá cokoli sdělit, proto je důležité si uvědomit následky, které mohou takové jednání odhalit.

Sexuálně zneužívané dítě může mít například nepřiměřený zájem o sex. Bude mít nevhodné sexuální poznámky a bude vyhledávat sexuální kontakt s dětmi nebo dospělými. Nebo bude naopak zakřiknuté, bude trpět poruchami spánku, nočním pomočováním.

CITOVÉ TÝRÁNÍ

Tato forma poškozování dítěte se může vyskytnout ve všech rodinách. Nejčastěji však postihuje velmi mladé rodiny okolo 20 let. Takoví mladí rodiče se většinou špatně vyrovnávají se svou novou rolí, jsou vystaveni dlouhodobému materiálnímu i

vztahovému tlaku. Rodiče pak své dítě zanedbávají a nejsou schopni mu poskytnout patřičnou péči a výchovu. Pocítí-li, že je dítě původcem jejich problémů, začnou ho odmítat, neustále kritizovat může dojít i k výhrůzkám, že odejdou.

Dítě, kterému se nedostává dostatku pozornosti a lásky, může mít v dospělosti problémy ve vztahu s jinými dospělými. V dětství má pravděpodobně problémy s ostatními dětmi. Je s nimi v neustálém konfliktu, protože neumí vyjádřit své pocity.

TĚLESNÉ TÝRÁNÍ

U tělesně týraných dětí je velká pravděpodobnost, že se v budoucnu budou projevat agresivně a násilně. Záleží samozřejmě, v jaké míře jim bylo ubližováno, na věku dítěte a na vztahu, který k násilníkovi mělo. U starších dětí hrozí deprese a uzavření se do sebe. Takový, který se neřeší, může vést až k myšlenkám na sebevraždu.

Rodiče, kteří se tohoto zločinu dopouštějí na svém dítěti, o něm přemýšlí velmi negativně. Mají pocit, že stále zlobí, je tvrdohlavé, protivné. Jsou frustrováni a mají pocit, že nemají kontrolu nad svým životem

Dítě se obětí šikany nemusí stát pouze ve škole, ale také doma. Ač to rodiče většinou sami před sebou popírají a někdy si to pravdu nepřipouští a neuvědomují. Násilí má mnoho tváří. Dítě samo nemusí být vystaveno násilí, ale může jím být pouze svědkem. Dítě je tak vystaveno neustálému stresu a tlaku, který v sobě musí potlačovat.

Opravdové týráné je také poměrně častým jevem. Pro mnoho dětí končí bohužel fatálně. Někteří lidé své jednání velmi dobře ovládají na veřejnosti. Doma potom mají pocit, že svým emocím mohou dát volný průběh. Tyto projevy mohou mít až krajní podobu. Na veřejnosti je takový člověk většinou tichý, málomluvný. Lidé ho pak považují ukázněného a slušného člověka a týráné se stává neodhalené.

Tělesné týráné se může objevit ve všech sociálních vrstvách. Nejvíce jsou opět ohroženy děti velmi mladých rodičů, kteří se se svým rodičovstvím vyrovnávají občas velmi těžko.

Agresorem v rodině nemusí být pouze rodiče, ale také sourozenec dítěte. Útoky mohou být mnohdy skryté i pro samotné rodiče.

ZMĚNA

Další změnou, která může dítě zasáhnout a negativně ovlivnit jeho změny v chování je například přestěhování rodiny do jiné lokality. Rodiče mohou odejít za prací a tato situace se může i několikrát opakovat. Dítě musí změnit školu, opustit své kamarády a svou roli opět obhájit zcela od začátku. Některé děti s přizpůsobováním nemají problém a do nového kolektivu se začlení velmi rychle, jiné novému kolektivu a ztráta kamarádů může činit nemalé potíže.

Pro většinu dětí by změny měli být přínosné. Všichni se musíme naučit pracovat v novém kolektivu a začlenit se, avšak některé děti potřebují neustálého bezpečí a to je stěhováním velmi silně narušeno.

(TRAIN, 2001)

5 ANALÝZA RODINNÉHO PROSTŘEDÍ U ŽÁKŮ S VÝCHOVNÝMI PROBLÉMY

Jak již bylo napsáno v předchozí kapitole, rodina je pro dítě primární skupinou, která určuje pravidla, vštěpuje dítěti morální hodnoty a je vzorem pro jeho budoucí život. Rodina by měla dítěti poskytnout především lásku a to od nejranějšího věku dítěte. Každé dítě reaguje na chování své rodiny a toto chování pak kopíruje ve vztahu ke svým spolužákům nebo v dospělosti ve své vlastní rodině. V každé rodině probíhají během času určité změny, které mohou dítě negativně poznamenat. Nemusí se jednat jen o rozvod, úmrtí, ale může to být také nový člen rodiny (nový partner rodiče, sourozenec), nedostatečná komunikace mezi rodiči, časté hádky mezi rodiči, finanční potíže v rodině, atd.

„Formováním se podle obrazu rodičů si děti mohou budovat pozitivní představu o sobě samých i silný pocit vlastní identity. Stane se tak ovšem pouze v případě, že rodiče mají mezi sebou dobrý vztah, že si nejsou lhostejní a prokazují si vzájemnou úctu. Pokud spolu nikdy nepromluví jinak než konfrontačně a agresivně nebo nejsou schopni o problémech hovořit, či zvládat životní změny, odrazí se to na převzatém chování u jejich dětí. To se mnohem víc projeví u dítěte, které je citlivější a které se dá snadno ovlivnit lidmi kolem sebe.“

(TRAIN, 2001, str. 48)

VELIKOST RODINY

Můžeme sledovat rozdíly mezi dětmi z početnějších rodin a mezi dětmi z méně početných rodin.

Děti z početnějších rodin mívají z pravidla méně rozvinutou slovní zásobu, mají malou podporu ve svém vzdělávání. Mohou se projevit snížené čtenářské dovednosti. Rodiče z takových rodin mají na děti většinou málo času. Svou pozornost musí rozdělit mezi více dětí. Ve více početných rodinách často nastává problém s financemi, to vede ke konfliktům a agresivnímu chování mezi rodiči. U dětí z takových rodin můžeme pozorovat větší neklid, neposlušnost nebo destruktivnější chování.

Naproti tomu děti z málo početných rodin nebo dokonce jedináčci jsou pro rodinu velkou vzácností. Jedináček je v rodině přeceňován, opečováván, dostává se mu až příliš velké péče a pozornosti. Matka bývá na své jediné dítě příliš závislá a citově připoutaná. O dítě pečuje většinou příliš dlouho, nedovolí mu pomáhat v domácnosti. Může to být důsledek dočasné neplodnosti, kdy rodina dlouho očekávala příchod nového člena nebo citové strádání v dětství matky. Svému dítěti chce nyní vynahradit to, čeho se jí nedostávalo. Takovéto dítě se může projevovat nesamostatně a zakřiknutě. Je zvyklé, že vše za něj někdo udělá a o něm rozhodne.

(TRAIN, 1997)

POZICE DÍTĚTE V RODINĚ

Bývá pravidlem, že prvorozené dítě je úspěšnější ve studiu i v zaměstnání než jeho mladší sourozenci. Nejmladší člen rodiny mívá častěji problémy v procesu školního vzdělávání. Na nejstarší dítě jsou kladeny vyšší nároky a požadavky. Může se však u něj snáze vyvinout emoční porucha. Starší dítě se musí vyrovnat s příchodem nového sourozence. Tato situace pro něj není jednoduchá, zvláště pokud má s rodiči příliš blízký vztah. Pokud vztahy mezi dítětem a rodičem nejsou tak silné, budou si sourozenci bližší.

Příchod nového člena změní chod domácnosti. Rodiče by měli mít na paměti vnitřní zranitelnost prvorozeného dítěte. To jak novou situaci zvládne, záleží také na jeho odolnosti a citlivosti. Pokud je dítě málo odolné, může na svého sourozence reagovat agresivně. Takovým chování potom trpí i novorozenec.

Není dáno, zda se problematické chování objevuje častěji u prvorozených nebo nejmladších členů rodiny. Záleží na spoustě okolností a hlavně na postoji rodičů. Reakce každého dítěte můžou být jiné, záleží především na stabilitě rodiny a odolnosti dítěte.

„Skutečnost, zda dítě pochází z velké nebo z malé rodiny, nebo zda je prvorozené či nikoliv, nemusí nutně znamenat, že dítě bude mít nějaké potíže s chováním. Rodina je fenomén, v němž existuje velké množství vzájemně se ovlivňujících variant: velikost rodiny a postavení dítěte v ní, to jsou pouze dva určující faktory.“

(TRAIN, 2001, str. 51)

AUTORITA V RODINĚ

Děti s problémovým chováním pochází většinou z rodin, kde chybí jasná autorita a komunikace. Rodiče spolu většinou málo komunikují a při řešení určitých problémů se většinou nedohodnou.

Ve správně fungujících rodinách jsou určité role většinou rozděleny. Jistá rozhodnutí provádí matka, jistá rozhodnutí provádí otec, na některá rozhodnutí provádějí společně. Pokud se rodiče nechovají jednoznačně, dochází k problémům. Pokud se rodiče chovají rozporuplně, je pro dítě lepší, pokud žijí odděleně.

Dalším úskalím ve výchově může být přílišná blízkost prarodičů. Prarodiče mívají o svá vnoučata přehnaný zájem a jejich chování k nim je přehnaně ochranné. Jejich pohled na dítě nebývá realistický. Děti bývají svými prarodiči rozmazlovány. Děti velmi rychle vycítí svou moc a stanou se z nich malí manipulátoři. Chování prarodičů může být pro dítě matoucí, protože mají sklony rozhodovat i za jeho rodiče. Dítě pak neví, která autorita má hlavní slovo.

Správným vzorem a autoritou pro dítě s problémovým chováním může být vedoucí zájmového kroužku. Správný vedoucí se pro dítě stane vzorem a dítě se mu bude chtít vyrovnat. Může se stát, že svého vedoucího bude poslouchat více než své rodiče. Vedoucí není na dítě citově vázaný a tak dává jasné pokyny.

SOUŽITÍ RODIČŮ

Konflikty mezi rodiči jsou naprosto běžnou věcí. Nemůžeme očekávat, že existuje rodina se zcela harmonickými vztahy. Rodiče jsou dvě různé osobnosti a dá se tedy předpokládat, že ne vždy spolu musí souhlasit a ne vždy budou mít ke všem věcem stejný postoj.

V některých rodinách dochází ke konfliktům řekněme běžně, v některých pouze ojediněle a zřídka kdy. Konflikt nemusí mít na dítě vždy jen negativní dopad. Pokud jsou partneři rovnocenní a dokáží o problému konstruktivně diskutovat, může dítě pochopit, že správné vyjádření svého názoru je nutné a není potřeba stát v ústraní a své potřeby utlačovat a zatajovat. Konflikty mezi rodiči mohou mít různou příčinu.

Ekonomická příčina

Konflikty z finančních důvodů mohou mít různé příčiny. Ne zřídka kdy se jedná o mladé rodiny, ve kterých mladý muž není příliš ochoten dělit se o své příjmy, kterými má přispívat nebo dokonce hradit náklady na domácnost. Těžko se vyrovnává, že na jeho koníčky a zájmy již nezůstává tolik prostředků. Klasickou reakcí je, že obviňuje svou partnerku, že příliš utrácí, nedovede hospodařit s penězi a je špatnou hospodyní. Nedostatek financí samozřejmě rodina pocítí také při narození dítěte. Nedostatek financí nebo i náhlé finanční omezení, může vést ke každodenním hádkám. Rodiče jsou podrážděni a mohou trpět úzkostí z nenaplnění svých požadavků. Každý potom hledá východisko z této situace po svém, většinou bez ohledu na rodinu.

Nezájem o rodinu

Po narození dítěte se v mnoha rodinách objeví stejný model postavení obou rodičů, který je příčinou každodenních konfliktů. Žena po narození dítěte přebírá instinktivně svou roli matky, je připoutána k malému človíčkovi a nemá příliš možností realizovat své koníčky a přání. Mladý tatínek až takové instinkty nemá. Často se záměrně vyhýbá brzkým příchodům domů, protože doma ho čekají pouze povinnosti a práce. Celá tato situace pak vede ke každodenním vášnivým rozhovorům a rozhodně nenapomáhá k dobré rodinné atmosféře.

Soužití s prarodiči

I v dnešní době stále přetrvává mnoho rodiny, které mají společné bydlení se svými prarodiči. Takový model soužití vytváří přímo ideální prostředí pro vznik hádek. Těsné soužití s jinou generací přináší především stále zásahy do výchovy dítěte a to vyvolává nekonečné spory. Pod neustálým tlakem dojde k tomu, že manželé přestanou držet pospolu a hádky jsou přeneseny mezi ně. Prarodiče se často vměšují do věcí, jako jsou finance rodiny, pozdní příchody jednoho z partnerů, alkohol, atd. Tato situace ne zřídka končí rozvodem.

Výchova dítěte

Pokud je dítě příliš malé mohou se konflikty týkající se jeho výchovy týkat především sporům, jakým směrem se bude rodina ve výchově ubírat. V pozdějším věku mohou nastat výčitky ze strany rodičů. „Jak je možné, že se stále vzteká?“ „Jak to se mnou mluví?“

To je tvoje vina!“ Dítě je v takových hádkách pouze pasivním členem a více méně na něj pouze dopadá vzniklá atmosféra. Hádky, které vznikají na základě rozdílné výchovy, mohou velmi rychle přeskočit do úplně jiného tématu, například ekonomické situace, nezájmu o rodinu.

V čem je nebezpečí konfliktů

Většina rodičů si myslí, že své dítě ochrání před svými partnerskými hádkami tím, že dítě jim nebude přítomno. To je ale velký omyl! Každé dítě a to i ten nejmenší kojeneček je velmi citlivé na atmosféru v rodině. Dítě vše vnímá přes svoji matku vše, co se v rodině děje. Dokáže poznat, jestli je maminka smutná, plná vzteku nebo naopak šťastná a plná lásky. Velmi špatnou atmosférou v rodině je také mlčení. Pokud rodiče spolu nějaký čas nekomunikují, atmosféra v rodině je naplněna velkou agresivitou, kterou dítě velmi citlivě vnímá. V takové situaci je pro dítě velmi narušen jeho bezpečný domov a pocit jistoty. Dítě pro svůj zdravý vývoj potřebuje pocit bezpečí, lásky a klidu. Pokud je maminka stále uplakaná, stresovaná a tituluje otce nepřiměřenými nadávkami, nemůže pak dítě správně identifikovat roli matky. Pokud přijde tatínek v pozdních večerních hodinách domů v podnapilém stavu, křičí, vyhrožuje a následně matku zbije, není možné, aby dítě správně identifikovalo roli otce.

(MATĚJČEK, DYTRYCH, 2002)

Pokud rodiče mají mezi sebou špatný vztah a nejsou schopni spolu komunikovat. Vystavují dítě neustálým hádkám, případně násilnickému chování. Dávají dítěti špatný vzor rodiny do života a v nastalé situaci ho vystavují velkému stresu. Dítě zažívá pocit nejistoty a nedůvěry.

(TRAIN, 1997)

6 MOŽNOSTI VOLNOČASOVÝCH AKTIVIT U ŽÁKŮ NA 1. STUPNI

Tím jak rodiče tráví svůj volný čas, dávají opět vzor svému dítěti. Činnosti ve volném čase můžeme rozdělit na oddychové, zábavní a zájmové. Pro správný vývoj osobnosti jsou nejdůležitější činnosti zájmové. Rozvíjí dítě v oblasti kulturní, technické, sportovní, ve vztahu k přírodě atd. Dávají dítěti pocit uspokojení a pocit úspěchu.

Vedoucí zájmového kroužku se pro dítě může cenou autoritou a vzorem, kterému se bude chtít vyrovnat a být jako on. Může se pak stát, že svého vedoucího bude poslouchat a respektovat více než své rodiče.

(ČÁP, 1993)

Zájmové kroužky také pomáhají udržet pravidelný denní režim, který je pro děti a zvláště pro děti s rizikovým chováním, potřebný. Dává jim pocit bezpečí a jistoty. Dítě ví, co bude, kdy bude, na co se má připravit.

Zájmové kroužky pomáhají dítěti rozvíjet jeho osobní sebekázeň např. běhání, cvičení n hudební nástroje.

Zájmové činnosti mimo domov jsou příjemně stráveným časem jak pro děti, tak pro rodiče. Rodičům poskytuje chvíle odpočinku a volný čas, který mohou strávit dle svého uvážení.

Svůj volný čas nemusí mít dítě organizovaný jen v zájmovém kroužku pod vedením vedoucího. Přínosem jsou také určité osobní povinnosti v domácnosti, které rodiče svému dítěti svěří např. pravidelné vycházky se psem, mytí nádobí, péče o vlastní záhonek na zahradě. Je důležité zvážit, co dítě dokáže zvládnout a případně si aktivitu nejdříve vyzkoušet společně s dítětem, abychom jeho síly nepřecenili. Domácí povinnosti by neměly být používány jako trest. Rodiče by takové aktivity měli dítěti zpříjemnit hned od začátku.

Dítě ocení, pokud s ním každé ráno rodič probere program celého dne. Bude vědět, co ho čeká, na co se může těšit a jaké povinnosti dnes musí splnit. Je dobré program celého dne sepsat a postupovat podle určených bodů. Po splnění domácích povinností je vhodné zařadit aktivitu, o kterou dítě stojí a má ji rádo.

Dítě by svůj volný čas mělo trávit příjemně a věnovat se aktivitám, které ho baví a v kterých může zažít svůj osobní úspěch.

(TRAIN, 1997)

PRAKTICKÁ ČÁST

7 CHARAKTERISTIKA A ZAMĚŘENÍ VÝZKUMU

7.1 Cíl výzkumu

Výzkum se týká porovnání dvou tříd 5. ročníku ZŠ. Zjištění nejčastějších problémů, které se na škole objevují. Posouzení rodinného prostředí.

V prvním případě se jedná o vesnickou školu v těsné blízkosti města (ZŠ a MŠ Horní Libchava). Dalo by se říci, že vesnice se mění v satelitní městečko. Je to malotřídní škola pro první stupeň ZŠ s malým počtem žáků. Škola je spojena s mateřskou školou. Konkrétní zkoumaná třída je složena pouze ze samých chlapců. Pátý ročník je v současné době spojen se čtvrtým ročníkem. Žáků v pátém ročníku je 6.

Druhým výzkumným vzorkem je vesnická škola pro první stupeň ZŠ, vzdálena od nejbližšího města cca 16 km (ZŠ a MŠ Brniště). Nejedná se o školu malotřídní, počet žáků ve třídě je ale také nižší. Žáků v pátém ročníku je 12.

Celkový počet testovaných žáků je tedy 19.

7.2 Výzkumné otázky a hypotézy

1. Mají žáci v pátém ročníku nějaké zkušenosti s kouřením?

Hypotéza: Dá se předpokládat, že žáci pátého ročníku mají zkušenosti s kouřením.

2. Setkali se žáci pátého ročníku na škole se šikanou?

Hypotéza: Dá se předpokládat, že se žáci pátého ročníku na škole setkali se šikanou.

3. Mají žáci pátého ročníku zkušenosti se záškoláctvím?

Hypotéza: Dá se předpokládat, že žáci pátého ročníku mají zkušenosti se záškoláctvím

7.3 Výzkum

V prvním výzkumném vzorku malotřídní školy se dle vyučujících jedná o celkem problémový ročník. Žáci jsou hluční, nerespektují stanovená pravidla a rádi vyvolávají

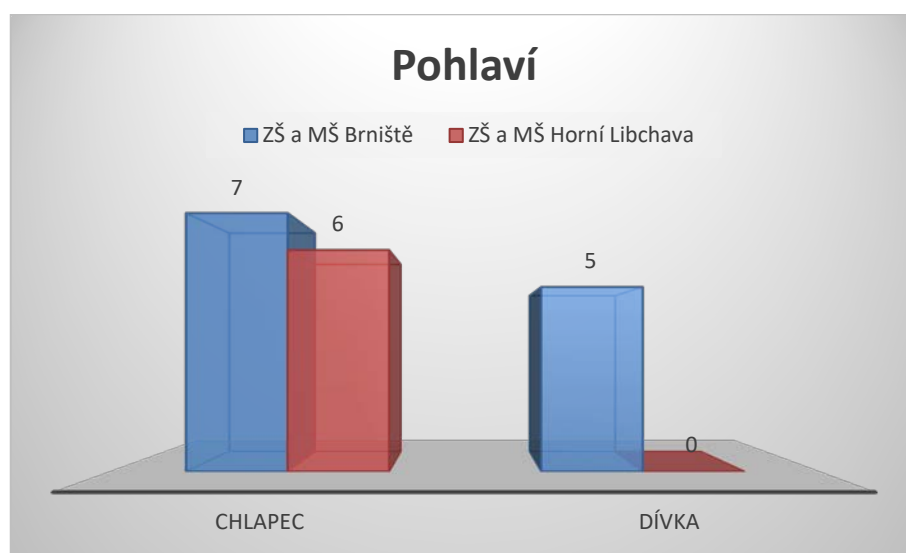
konflikty jak mezi žákem a vyučujícím, tak mezi sebou navzájem. Ve třídě jsou pouze chlapci. Dá se tedy předpokládat, že se zde projeví i ostatní rizikové faktory.

Druhým výzkumným vzorkem je dle vyučujících bezproblémová třída pátého ročníku ZŠ. Jeden z žáků má určité výchovné problémy, ale spolupráce s rodinou probíhá a rodina nastalé komplikace řeší. Dá se tedy předpokládat, že v této třídě se další rizikové faktory neprojeví nebo pouze minimálně.

Samotný výzkum probíhal formou dotazníku. Žáci v něm anonymně zaškrtovali odpovědi dle vlastní skutečnosti.

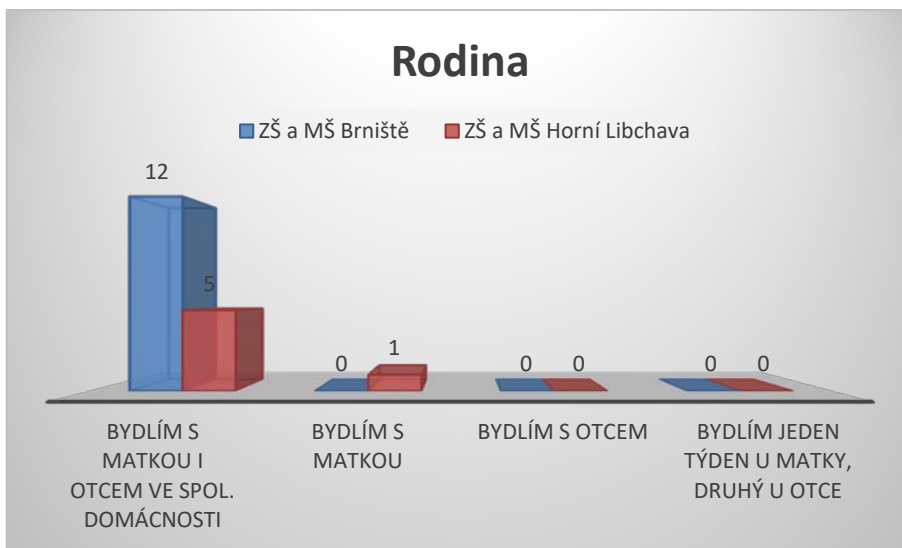
7.4 Výsledky výzkumu

Otázka č. 1

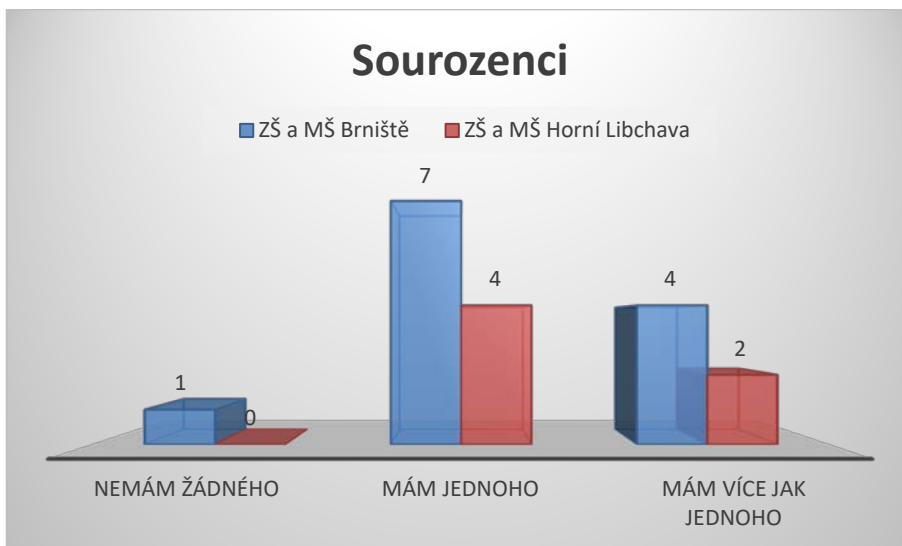
Graf č. 1: V ZŠ Horní Libchava není uvedena žádná dívka. V ZŠ Brniště je uvedeno 5 dívek ze dvanácti žáků. Ve výsledku se třídy velmi liší. V ZŠ Brništi můžeme říci, že je téměř 42 procent dívek. V ZŠ Horní Libchava není žádná dívka.

Otázka č. 2

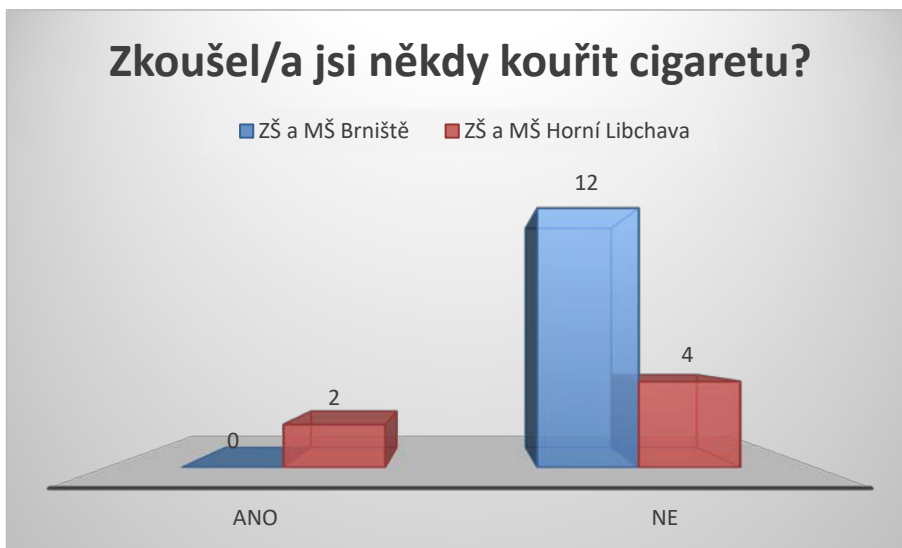
Graf č. 2: Pět žáků ze ZŠ Horní Libchava uvádí úplnou rodinu, jeden žije pouze s matkou. Všichni žáci ze ZŠ Brniště žijí v úplné rodině. Můžeme tedy říct, že většina žáků žije v prostředí, ve kterém bychom nepředpokládali výskyt rizikového chování.

Otázka č. 3

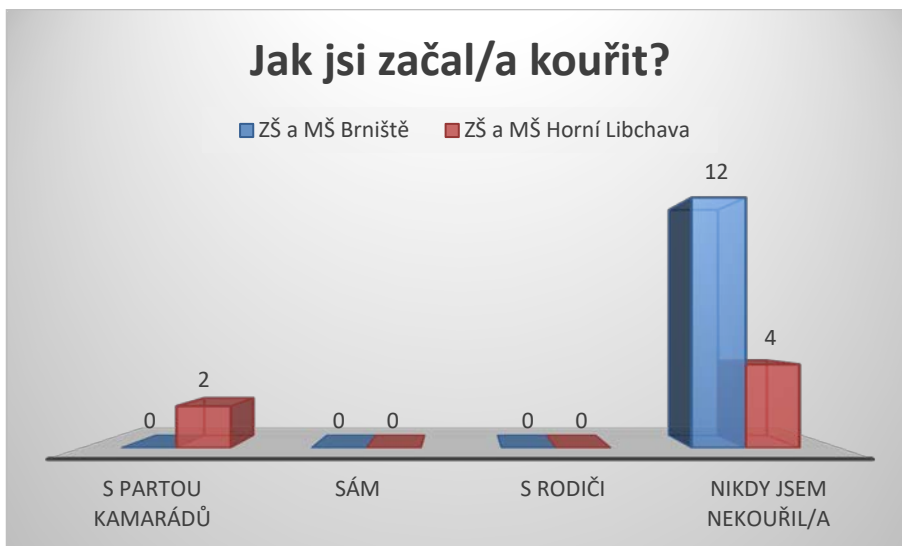
Graf č. 3: Děti z početnějších rodin jsou náchylnější k rizikovému chování. Můžeme tedy usuzovat, že někteří žáci z obou škol budou mít větší sklony k rizikovějšímu chování.

Otázka č. 4

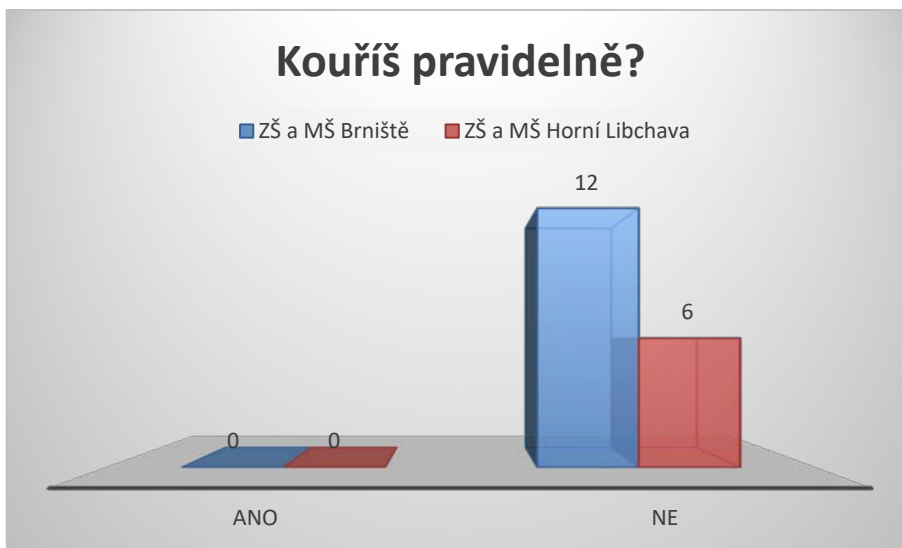
Graf č. 4: Všichni žáci ze ZŠ Brniště uvádí, že nemají žádnou zkušenost s kouřením, naproti tomu v ZŠ Horní Libchava 2 žáci s kouřením zkušenost mají, což je více jak 33 procent. V této škole se projevuje výskyt rizikového faktoru.

Otázka č. 5

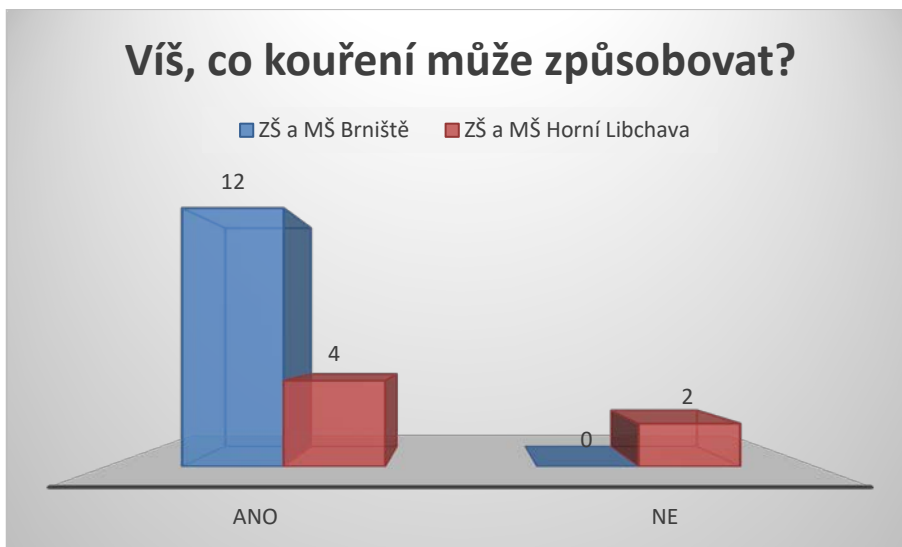
Graf č. 5: Oba žáci ze ZŠ Horní Libchava uvádějí, že zkušenost s kouřením proběhla v partě kamarádů. Můžeme zde tedy předpokládat nepříznivý vliv vrstevníků. Žáci ze ZŠ Brniště se k této otázce nemohli vyjádřit, neboť nikdo nekouřil.

Otázka č. 6

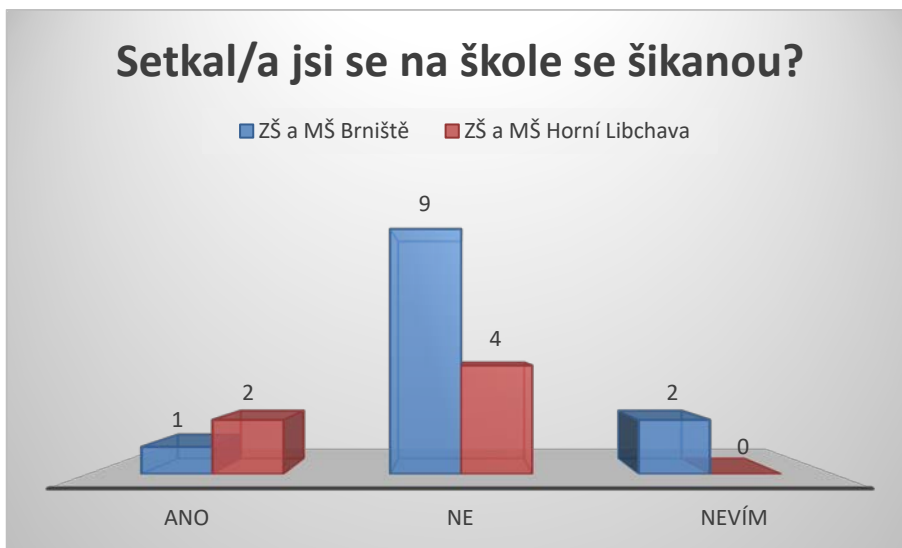
Graf č. 6: Oba žáci ze ZŠ Horní Libchava, kteří kouření již zkoušeli, uvádějí, že kouření není pravidelné. Zřejmě se jednalo pouze o jednorázovou aktivitu.

Otázka č. 7

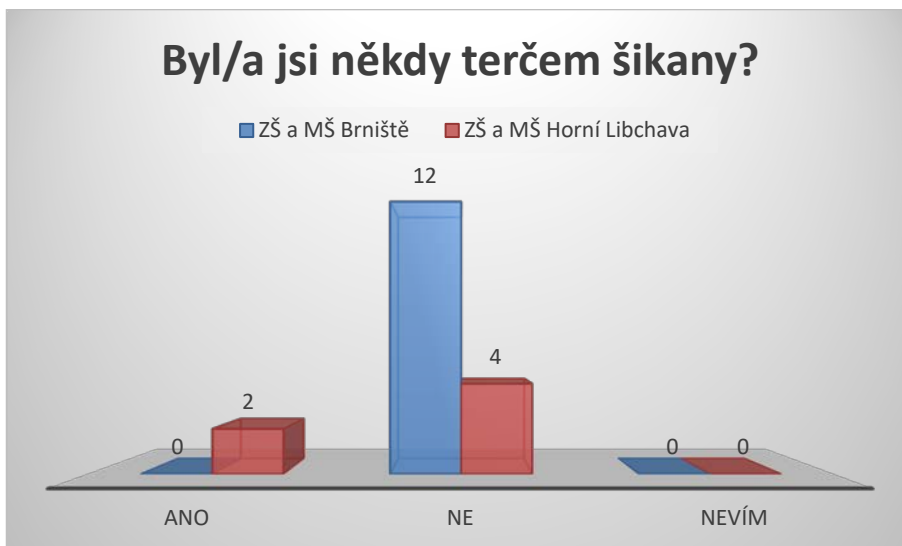
Graf č. 7: Všichni žáci ze ZŠ Brniště si uvědomují rizika spojená s kouřením. Dva žáci ze ZŠ Horní Libchava s daným problémem nejsou obeznámeni. Nejsou to ale žáci, kteří uvedli zkušenost s kouřením. Můžeme tedy říci, že lepší informovanost o rizicích spojených s kouřením je v ZŠ Brniště, nicméně dle stávajícího grafu nemá informovanost vliv na jejich konání.

Otázka č. 8

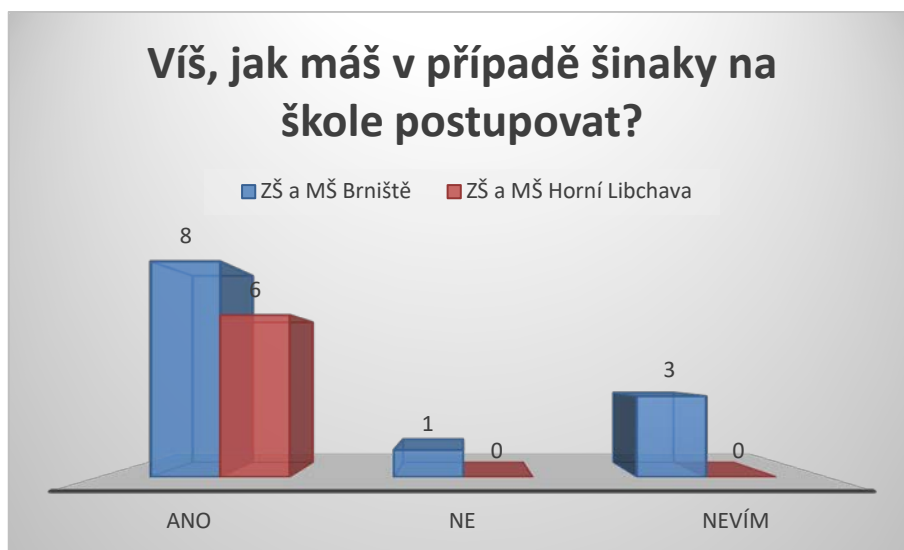
Graf č. 8.: Většina žáků obou škol uvedla, že se na škole se šikanou neseťkali. Dva žáci ze ZŠ Brniště si nejsou jisti. Výsledky obou škol dopadly podobně a můžeme říci, že na obou školách se šikana v určité míře a podobě vyskytuje.

Otázka č. 9

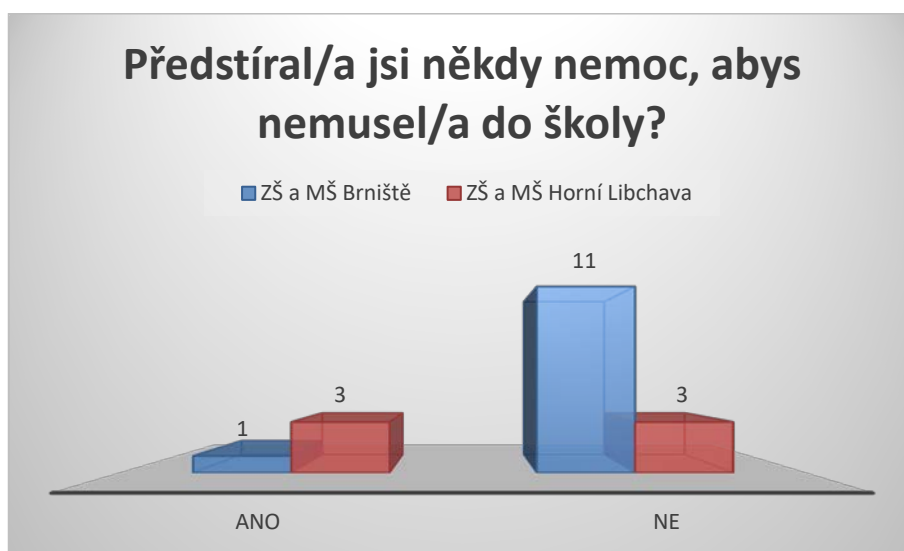
Graf č. 9: Žádný žák ze ZŠ Brniště se nikdy nestal terčem šikany. Dva žáci ze ZŠ Horní Libchava uvádí, že pocítili šikanu na vlastní kůži, takže můžeme soudit, že na této škole se šikana u žáků 5. třídy v určité míře objevuje. Naopak u žáků 5. třídy ZŠ Brniště nikoliv.

Otázka č. 10

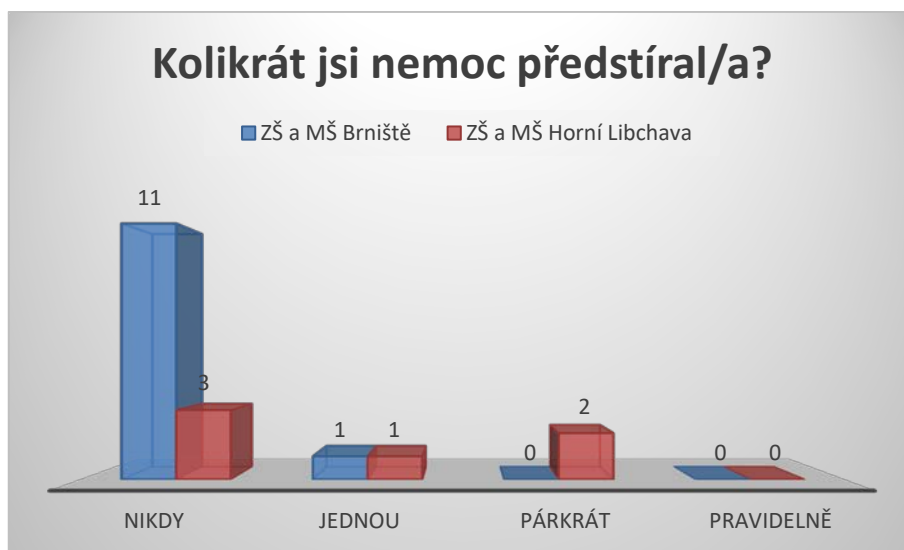
Graf č. 10: Pouze 8 žáků ze ZŠ Brniště uvádí, že vědí, jak postupovat v případě šikany na škole. Všichni žáci ze ZŠ Horní Libchava ví, jak se mají zachovat. Přesto je pravděpodobné, že zkušenosti se šikanou mají spíše žáci v ZŠ Horní Libchava. Z této otázky můžeme soudit, že lepší informovanost o šikaně je v ZŠ Horní Libchava.

Otázka č. 11

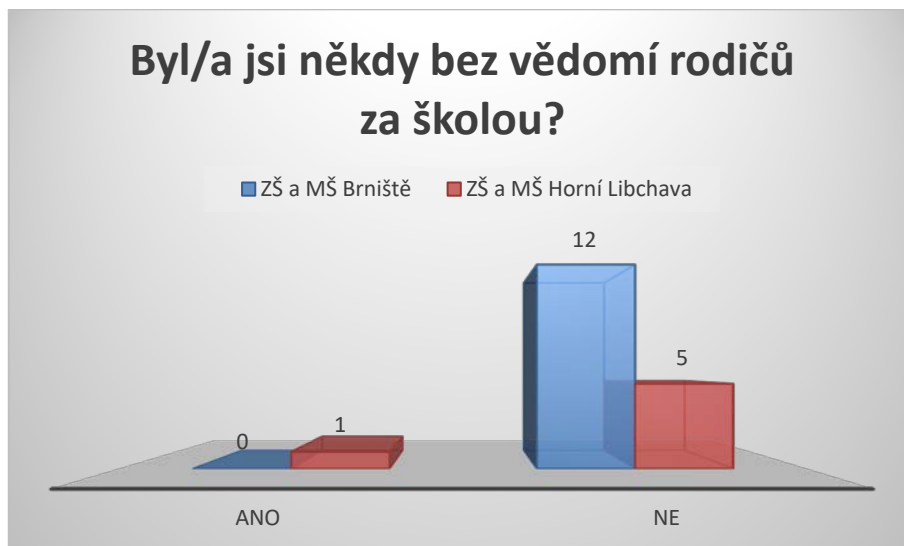
Graf č. 11: Jeden žák ze ZŠ Brniště uvádí, že předstíral nemoc, aby nemusel do školy. Procentuálně vyjádřeno je to více jak 8 procent. 3 žáci ze ZŠ Horní Libchava uvádí, že předstírali nemoc, aby nemuseli do školy, což je 50 procent. Ve srovnání obou tříd se tedy záškoláctví projevuje více na ZŠ Horní Libchava.

Otázka č. 12

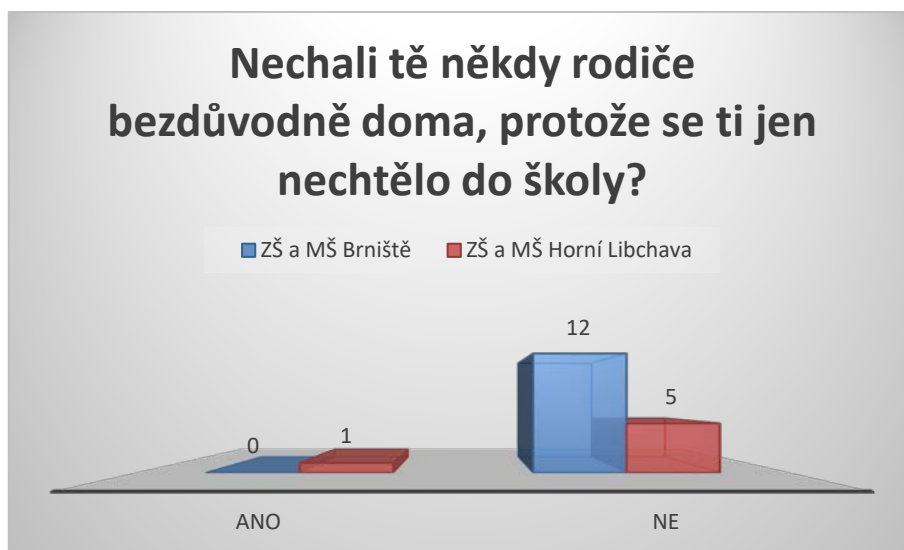
Graf č. 12: V obou školách předstíral pouze jednou svou nemoc jeden žák. Dva žáci druhé školy uvádí, že předstírali párkrát. V porovnání obou tříd se opakované záškoláctví objevuje v ZŠ Horní Libchava.

Otázka č. 13

Graf č. 13: Žádný žák ze ZŠ Brniště nebyl bez vědomí rodičů za školou. Jeden žák ze ZŠ Horní Libchava uvádí, že se v jeho případě tak stalo. Jedná se o žáka, který negoval zkušenost s kouřením, ale potvrdil, že byl terčem šikany. V porovnání obou tříd můžeme pozorovat výskyt záškoláctví opět v ZŠ Horní Libchava.

Otázka č. 14

Graf č. 14: Žádný žák ze ZŠ Brniště nepotvrdil, že ho rodiče nechali bezdůvodně doma. Jeden žák ze ZŠ Horní Libchava tuto skutečnost potvrdil. Jedná se o stejného žáka, který potvrdil záškoláctví bez vědomí rodičů. Ve srovnání obou tříd můžeme hovořit, že záškoláctví se projevuje ve více formách v ZŠ Horní Libchava.

Otázka č. 15

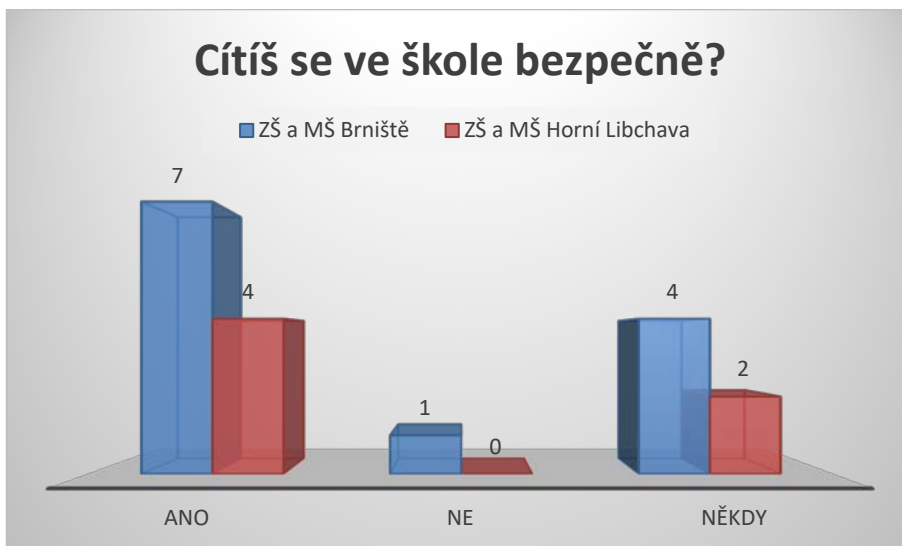
Graf č. 15: Většina žáků ze ZŠ Brniště uvedla, že špatná známka je pro ně stresující. Naopak většina žáků ze ZŠ Horní Libchava uvedla, že špatná známka pro ně neznamená žádný stres. V porovnání obou tříd můžeme tedy mluvit o naprosto opačném výsledku.

Otázka č. 16

Graf č. 16: Většina žáků obou škol uvedla, že je rodiče za špatné známky netrestají. Přesto žáci ze ZŠ Brniště prožívají stres ze špatné známky a žáci ze ZŠ Horní Libchava nikoli. Mohli bychom soudit, že pro žáky z H. Libchavy nejsou jejich výsledky důležité.

Otázka č. 17

Graf č. 17: Jeden žák ze ZŠ Brniště uvedl, že se ve škole necítí bezpečně. Jedná se o žáka, který neguje zkušenosti se šikanou i trestání ze strany rodičů za špatné známky. Není tedy příliš jasné, z jakého důvodu se necítí bezpečně. Ostatní odpovědi dopadly v porovnání obou tříd velmi podobně.

7.5 Shrnutí

Výzkum bakalářské práce se týkal porovnání dvou tříd 5. ročníku. Prospěch obou tříd byl zhruba na stejné úrovni. Můžeme mluvit o průměrných výkonech. Třídy se lišily v zastoupení dívek ve třídách a ve svém celkovém chování. Před rozdělením dotazníků proběhl rozhovor s vyučujícími.

Vyučující z malotřídní školy v Horní Libchavě se shodli, že daný ročník je problémový a výuka je zde obtížná. Žáci jsou neukázněni, nedbají pokynů učitele, nejsou schopni se podřídit stanoveným pravidlům. Velmi rádi vyvolávají konflikty jak mezi sebou navzájem, tak mezi vyučujícími. Objevují se zde i žáci, kteří úmyslně vyhledávají nedostatky slabšího jedince a těch pak využívají ve svůj prospěch. Na škole působí výchovný poradce a nastalé problémy neustále řeší. Spolupráce s většinou rodin je na dobré úrovni. Někteří rodiče se však staví do opozice a poté mluví o přeřazení žáka na jinou školu. Horní Libchava je vesničkou, která se nachází necelé 4 km od většího města Česká Lípa. Problém s dojížděním je tedy nepatrný. Malá vesnická škola o své žáky v zájmu své existence musí bojovat. Úloha vyučujících je tedy nelehká.

V ZŠ Horní Libchava se na základě dotazníků projevil i další rizikové faktory v chování žáků. Ač v malé míře, přesto žáci potvrdili zkušenosti s kouřením, šikanou. Žádný žák však nepotvrdil pravidelné kouření. Ve větší míře se na základě dotazníků projevilo záškoláctví. Jeden žák dokonce potvrdil, že se nedostavil do školy bez vědomí rodičů. Tento žák také kladně odpověděl na otázku, že ho rodiče nechali bezdůvodně doma a také že byl terčem šikany. Další kladná odpověď byla také na otázku, týkající se trestání rodičů za špatné známky. Tento žák se ve škole cítí ve škole bezpečně jen občas. V tomto případě můžeme soudit, že jeho záškoláctví se zakládá na strachu ze šikanujících spolužáků, ale i na strachu ze špatné známky a následném trestu ze strany rodičů.

Vyučující ze ZŠ Brniště uvedli v úvodním rozhovoru, že třída je bezproblémová. Ve třídě pátého ročníku se objevuje pouze jeden žák s výchovnými problémy. Třídní učitelka spolupracuje s rodiči, kteří případné problémy mají zájem řešit.

Na základě dotaznickových otázek bylo zjištěno, že žádný žák z 5. ročníku nemá zkušenosti s kouřením. Zkušenost se šikanou potvrdil jeden z žáků a dva nevěděli. Žádný z žáků nevěděl, že by se on sám stal terčem šikany. Jeden žák potvrdil, že jednou

předstíral nemoc, aby nemusel do školy. Ostatní formy záškoláctví byly od žáků negovány.

Většina žáků obou tříd pocházela z úplných rodin. Rodiče žáky za špatné známky většinou netrestají, přesto pro některé žáky znamená špatná známka stres. Tyto výsledky byly v obou třídách velmi podobné.

Třídy se lišily především ve svém složení. Žáci pátého ročníku v ZŠ Horní Libchava jsou pouze chlapci. V ZŠ Brniště je třída téměř rovnoměrně zastoupena jak chlapci, tak dívkami.

Předešlé hypotézy se tedy potvrdily. U problémové chlapecké třídy byly odhaleny další rizikové faktory. Jejich zastoupení nebylo velké, nic méně nebylo také zanedbatelné.

ZÁVĚR

Touto bakalářskou prací jsem charakterizovala výchovné problémy žáků na 1. stupni ZŠ, přiblížila faktory, které mohou toto chování způsobovat, přiblížila preventivní opatření na 1. stupni ZŠ, charakterizovala rodinné prostředí u žáků s výchovnými problémy a v praktické části jsem porovнала dvě třídy 5. ročníku a popsala nejčastěji se vyskytující problémy.

Velkou úlohu ve světě dítěte hraje především rodina. Chování rodičů a nejbližších členů rodiny je pro dítě velkým příkladem. Tak jak se chovají rodiče k sobě, tak se jednou s největší pravděpodobností bude chovat také dítě ve svém vztahu, ve své rodině. Pro dítě, které přichází z rodiny, ve které se objevuje například násilí, alkoholismus, příliš velká autorita bude v budoucnu velký problém začlenit se do běžného života a mít plnohodnotný vztah a být opět dobrým vzorem pro své budoucí děti. Dítě z takové rodiny nebylo nikdy součástí „normální“ rodiny a také nemuselo poznat „správné“ vztahy mezi mužem a ženou.

Nejen děti z takových rodin, ve kterých se vyskytují patologické jevy, jsou v dnešní době v ohrožení. V současné době je ve standardní rodině ideálním stavem, když oba z rodičů pracují. Pokud tomu tak není, rodina nemusí být dostatečně ekonomicky zabezpečena a mohou vznikat další problémy, které dítě ohrožují. Plně zaměstnaní rodiče se sice snaží své dítě dostatečně finančně zabezpečit – dát mu „vše“, ale často zapomínají na to nejdůležitější a tím je pozornost, volný čas a především láska. Rodiče jsou unavení ze svého zaměstnání a většinou nenacházejí dostatek sil na své děti. Mohou potom být i benevolentnější při výchově své ratolesti, která velice dobře vycítí situaci a dokáže rychle poznat, že není tolik pod kontrolou.

Být rodičem v dnešní době není určitě lehkým úkolem a být pro své dítě správným vzorem a poskytnout mu životní podmínky pro zdravý vývoj je velmi obtížná věc.

Nejen rodina, ale také škola se nemalou měrou podílí na výchově a rozvoji dítěte. Každý z nás docházel ve svém životě na základní školu. Každý z nás čelil určitým problémům a nástrahám. V dnešní době můžeme říci, že nástrahy jsou stále přístupnější a na každého školáka číhají na každém rohu.

Úkolem nejen rodičů, ale také učitelů a vychovatelů je děti natolik připravit a informovat o možných následcích, aby těmto nástrahám uměli čelit. Každé dítě je individualitou a každé se vypořádává se svými problémy po svém. My bychom měli případné problémy včas odhalovat a citlivě řešit.

Ideální je ovšem takovým problémům předcházet. Nejlepší metodou je tedy zaměřit se na prevenci, žáky dostatečně informovat a do výuky zařazovat různé výchovné besedy, semináře a přednášky na aktuální téma. Učitel by měl na své žáky působit v mnoha směrech. Měl by budovat dobrý vztah mezi sebou a žákem a to s každým zcela individuálně. Jedině žák, který svému učiteli důvěřuje, je schopen se svěřit a řešit své skryté problémy. Učitel je pro něj nejen vzorem, autoritou, ale také přítelem, který je schopen mu v nesnadných chvílích jeho života pomoci. Úloha učitelů a vychovatelů je tedy v některých případech velmi obtížná a nelehká, ale je nutné stále pracovat na preventivních programech a dětem se pokusit nabízet co nejvíce informací a zájmového vyžití. V neposlední řadě je také důležité naslouchat a vyzorovat případné problémy. Povolání to jistě není lehké, nicméně jsou chvíle, kdy je po zásluze odměněno šťastným dětským úsměvem.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

Seznam použitých českých zdrojů

- [1] OPEKAROVÁ, Olga. *Kapitoly z výchovného poradenství: školní poradenské služby*. Vyd. 2., upr. a dopl. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2010. ISBN 978-80-86723-96-9.
- [2] LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ. *Vývojová psychologie*. Praha: Grada, 1998. Psyché (Grada). ISBN 80-7169-195-x.
- [3] TRAIN, Alan. *Nejčastější poruchy chování dětí: jak je rozpoznat a kdy se obrátit na odborníka*. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-503-2.
- [4] TRAIN, Alan. *Specifické poruchy chování a pozornosti: jak jednat s velmi neklidnými dětmi*. Praha: Portál, 1997. Speciální pedagogika (Portál). ISBN 80-7178-131-2.
- [5] KOLÁŘ, Michal. *Bolest šikanování: [cesta k zastavení epidemie šikanování ve školách]*. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-513-x.
- [6] ČÁP, Jan. *Psychologie výchovy a vyučování*. Praha: Karolinum, 1993. ISBN 80-7066-534-3.
- [7] MERTIN, Václav a Lenka KREJČOVÁ. *Výchovné poradenství. 2., přeprac. vyd.* Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2013. ISBN 978-80-7478-356-2.
- [8] MATĚJČEK, Zdeněk a Zdeněk DYTRYCH. *Krizové situace v rodině očima dítěte*. Praha: Grada, 2002. Pro rodiče. ISBN 80-247-0332-7.

Seznam použitých internetových zdrojů

- [1] ČESKO. MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY. *Metodický pokyn ministryně školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikany ve školách a školských zařízeních (č.j. MSMT-21149/2016)*. Praha: Ministerstvo školství, tělovýchovy a mládeže, 2016. 28 s. Dostupné v PDF také z:
<http://www.msmt.cz/file/38988>
- [2] *Výchova* [online]. Poslední změna 07. 12. 2016 06:43 [cit. 11. 12. 2016]. Dostupné z: <https://cs.wikipedia.org/wiki/V%C3%BDchova>

SEZNAM GRAFŮ

Graf č. 1: Pohlaví.....	48
Graf č. 2: Rodina.....	49
Graf č. 3: Sourozenci	49
Graf č. 4: Zkoušel/a jsi někdy kouřit cigaretu?.....	50
Graf č. 5: Jak si začal/a kouřit?.....	50
Graf č. 6: Kouříš pravidelně?.....	51
Graf č. 7: Víš, co kouření může způsobovat?.....	51
Graf č. 8: Setkal/a jsi se někdy na škole se šikanou?.....	52
Graf č. 9: Byl/a jsi někdy terčem šikany?.....	52
Graf č. 10: Víš, jak máš v případě šikany na škole postupovat?	53
Graf č. 11: Předstíral/a jsi někdy nemoc, abys nemusel/a do školy?	53
Graf č. 12: Kolikrát jsi nemoc předstíral?.....	54
Graf č. 13: Byl/a jsi někdy bez vědomí rodičů za školou?	54
Graf č. 14: Nechali tě někdy rodiče bezdůvodně doma, protože se ti jen nechtělo do školy?.....	55
Graf č. 15: Znamená pro tebe špatná známka stres?.....	55
Graf č. 16: Trestají tě rodiče za špatné známky?.....	56
Graf č. 17: Cítíš se ve škole bezpečně?	56

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha A – Výzkumné otázky (dotazník).....	I
--	----------

Příloha A – Výzkumné otázky (dotazník)

1. Pohlaví
 - a) Chlapec
 - b) Dívka

2. Rodina
 - a) Bydlím s matkou i otcem ve společné domácnosti
 - b) Bydlím s matkou
 - c) Bydlím s otcem
 - d) Bydlím jeden týden u matky, druhý týden u otce

3. Sourozenci
 - a) Nemám žádného sourozence
 - b) Mám jednoho sourozence
 - c) Mám více jak jednoho sourozence

4. Zkoušel/a jsi někdy kouřit cigaretu?
 - a) Ano
 - b) Ne

5. Jak jsi začal/a kouřit?
 - a) S partou kamarádů
 - b) Sám
 - c) S rodiči
 - d) Nikdy jsem nekouřil/a

6. Kouříš pravidelně?
 - a) Ano
 - b) Ne

7. Víš, co kouření může způsobovat?
 - a) Ano
 - b) Ne
 - c) Nevím

8. Setkal /a jsi se na škole se šikanou?
 - a) Ano
 - b) Ne
 - c) Nevím

9. Byl/a jsi někdy terčem šikany?
- a) Ano
 - b) Ne
 - c) Nevím
10. Víš, jak máš v případě šikany na škole postupovat?
- a) Ano
 - b) Ne
 - c) Nevím
11. Předstíral/a jsi někdy nemoc, aby jsi nemusel/a do školy?
- a) Ano
 - b) Ne
12. Kolikrát jsi nemoc předstíral/a?
- a) Nikdy
 - b) Jednou
 - c) Párkrát
 - d) Pravidelně
13. Byl/a jsi někdy bez vědomí rodičů za školou?
- a) Ano
 - b) Ne
14. Nechali tě někdy rodiče bezdůvodně doma, protože se ti jen nechtělo do školy?
- a) Ano
 - b) Ne
15. Znamená pro tebe špatná známka stres?
- a) Ano
 - b) Ne
16. Trestají tě rodiče za špatné známky?
- a) Ano
 - b) Ne
17. Cítíš se ve škole bezpečně?
- a) Ano
 - b) Ne
 - c) Někdy

BIBLIOGRAFICKÉ ÚDAJE

Jméno autora: Veronika Kotková

Obor: speciální pedagogika - vychovatelství

Forma studia: kombinované

Název práce: Prevence rizikového chování žáků na 1. stupni ZŠ z pohledu speciálního pedagoga

Rok: 2017

Počet stran textu bez příloh: 51

Celkový počet stran příloh: 2

Počet titulů českých použitých zdrojů: 8

Počet titulů zahraničních použitých zdrojů: 0

Počet internetových zdrojů: 2

Vedoucí práce: PaedDr. Viola Rašínová